

Б. София, Б. З. Банка
Библиотеката.

Година VIII.

София, Ноември 1936 г.

Книга 9 (79)

Илюстрация ИЛИНДЕНЪ



ИЗДАНИЕ НА ИЛИНДЕНСКАТА
ОРГАНИЗАЦИЯ



Съдържание:

1. Екзархъ Иосифъ I за задачата на Екзархията следъ 1887 год. — съобщава: Хр. Шалдевъ.
2. Какъ се дойде до Илинденското въстание (спомени) — отъ Икономъ Тома Николовъ.
3. Изъ запискитѣ на Ив. х. Николовъ — съобщава: Хр. Шалдевъ.
4. Освещаване паметника на падналитѣ разложки граждани на 15 септемврий 1903 г. — Илинденското въстание — отъ Т.
5. Борбата за гробищата въ Битоля — отъ Миланъ Матовъ.
6. Пандилъ Шишковъ — Лерински войвода — отъ Ср. п. Петровъ.
7. За близкитѣ и по-далечни събития презъ последнитѣ два месеца.
8. Ниязи ефенди — отъ Д-ръ Н. Симеоновъ.
9. Вели Беговата пещера (легенда изъ Бабуна) отъ Стефанъ Аврамовъ.
10. Окръжно на Ржководното тѣло на Илинденската организация.



ИЛЮСТРАЦИЯ ИЛИНДЕНЪ



Редакторъ: КИРИЛЪ ХРИСТОВЪ

Редакция и администрация: ул. „Пиротъ“, № 5, телеф. 2-19-32

Годишенъ абонаментъ за Царството — 120 лв., за Европа — 200 лв., за Америка — 2 долара. Отдѣленъ брой 15 лв

Списание е одобрено отъ Министерството на Народн. Просвѣщение съ окръжно № 40,358 отъ 28 XI. 1933 г.

ILLUSTRATION „ILINDEN“ Rédaction et administration: rue „Pirot“, 5. — Sofia, Bulgarie

Екзархъ Иосифъ I за задачата на Екзархията следъ 1887 год.

[Продължение отъ кн. 7 (77)]

IV. При всички пречки, които се изпречватъ на всѣка стѣпка и отъ разни мѣста, церковноучилищното дѣло, макаръ и трудно, успѣва. Отъ 1896 до 1900 г. подъ ведомството на Екзархията минаха нови 145 села съ 9833 кжци. Имената на селата показватъ българския имъ произходъ. Разпредѣлени по кжци, селата се разпредѣлятъ както следва:

1. Въ *Костурската кааза* минаха 13 села: Дръничево, Желинъ, Изгиле, Загоричени, Българско-Блаца, Черновица, Вишени, Горенци (частъ), Несрамъ, Хихолища, Черешница, Търново и Олища;
2. Въ *Гевгелийската кааза* — 11 села: Лугунци, Серменикъ, Мачуково, Миравци, Кара-Суле, Горгопикъ, Сехово, Джово, Лѣсково, Конско и Богородица;
3. Въ *Гостиварската нахия*, Тетовска кааза — 9 села: Zubовци, Доброше, Ново-село, Врабчица, Тумчевица, Градецъ, Сѣнокошъ, Горяни и Здуне;
4. Въ *Струмишката кааза* — 8 села: Св. Петнадесетъ (махала въ Струмица), Билотино, Водоча, Моноспитово, Бориево, Велюса, Триводи и Костурино;
5. Въ *Сърската кааза* — 8 села: Мръсна, Голѣма-махала, Желепъ, Мантаръ, Пурлиди, Горноброди, Календра и Кулата;
6. Въ *Солунската кааза* — 7 села: Дудулари, Тритѣ-хана, Коритенъ, Гърдоболъ, Ново-село, Додуларъ, 30 кжци отъ с. Сухо;
7. Въ *Битолската кааза* — 7 села: Барешани, Горно-Агларци, Мегленци, Брусникъ, Билянци, Долно-Агларци и 55 кжци отъ гр. Битоля;
8. Въ *Леринската кааза* — 6 села: Рудникъ, Пжтеле, Арменско, Търсие, Живойно и Неретъ;
9. Въ *Кукушката кааза* — 6 села: Долно-Тодорикъ, Гола, Али Оджаларъ, Агджиларъ, Гьолибащъ и Казаново;
10. Въ *Малгарската кааза* — 5 села отъ гр. Малгара 26 кжци, с. с. Лизгаръ, Кади-кьой, Ейлегюню и Ляка;
11. *Демиръ-Хисарската кааза* — 5 села: Спатово, Пиринъ, Горно-Панчево и св.Петка;
12. Въ *Воденската кааза* — 4 села: Жерава, Милошница, Горно-Радево и Луковецъ;
13. *Ооринската кааза* — 4 села: Ахъръ-кьой, Кайпа, Хадъръ-Ага и Керечи Калково;

14. Въ *Суфлуийската кааза* — 3 села: Каяджикъ, Купруджа и Кади-кьой.
15. Въ *Узункюприйската кааза* — 3 села: Ермени-кьой, Търново и Чопъ-кьой;
16. Въ *Ахъ-челебийската кааза* — 3 села: Асовица, Турянъ и Пашмакль.
17. Въ *Мелнишката кааза* — 3 села: Горна-Сушица, Долна-Сушица и Марикостеново;
18. Въ *Скопската кааза* — 4 села: Таворъ, Кучевица, Попоже (частъ отъ гъркоманитѣ) и Булчани;
19. Въ *Кайлярската кааза* — 4 села: Трапища, Радунца, Дарутово и Ляка;
20. Въ *Енидже-Вардарската кааза* — 3 села: Валгаци, Рамель и Баровица;
21. Въ *Тетовската кааза* — 3 села: Саранинци, Лѣтокъ и Брѣзно;
22. Въ *Ортакойската кааза* — 2 села: Горно-Суванли и Гьокче-Бунаръ;
23. Въ *Велешката кааза* — 2 села: Нежилово и Капиново (частъ отъ сѣрбоманитѣ);
24. Въ *Лозенградската кааза* — 2 села: Егида и Яна;
25. Въ *Гюмюрджинската кааза* — 2 села: Дерекьой и Гюмюрджина (българитѣ въ града);
26. Въ *Димотикската кааза* — 2 села: Крушево и Кара-клисе;
27. Въ *Кумановската кааза* — 2 села: Желинци и Ново-село;
28. Въ *Драмската кааза* — 2 села: Волякъ и Гюреджикъ;
29. Въ *Петричката кааза* — 2 села: Валющецъ и Цапарево;
30. Въ *Кешанската кааза* — 1 село: Булгарь-кьой;
31. Въ *Бунаръ-хисарската кааза* — 1 село: Куру-дере;
32. Въ *Люлебургаската кааза* — 1 село: Сатж-кьой;
33. Въ *Кочанската кааза* — 1 село: Бѣли (частъ отъ сѣрбоманитѣ);
34. Въ *Дойранската кааза* — 1 село: Валандово;
35. Въ *Прешовската кааза* — 1 село: Бояновци (частъ отъ сѣрбоманитѣ);

36. Въ Неврокопската кааза 1 село: Долно Броди;

37. Въ Айроболската кааза — 1 село: Хидимли;

38. Въ Охридската кааза — 1 село: Радожба;

39. Въ Деркоската кааза въ с. Дели-юнусъ има само училище.

Подробно това е означено въ статистическите сведения за всѣка отъ 21 епархии, подведомствени и неподведомствени на Екзархията; въ тѣхъ сж отбелѣзани по каази и епархии по именно християнскитѣ села — български, грѣцки, влашки, арнаути сж означение: а) числото на жителитѣ въ едно село, б) числото на българитѣ екзархисти, гъркомани, униати и протестанти и в) колко и какви училища има и сж колко учители и ученици.

Неврокопска епархия

Неврокопската епархия се състои отъ три каази: Неврокопска, Разложка и Горно-Джумайска. Въ тѣхъ има 12,921 кжци християни. По народностъ тия кжци се разпадатъ така: българи 12 614, гърци 30, власи 161, арнаути 2 и цигани 114 — всичко 12,921 кжци.

Неврокопската кааза брои 47 български села, сж 5,779 кжци; Разложката — 12 села сж 3,851 кжци и Горно-Джумайската — 36 села сж 3,291 кжци. Разпредѣлени по народностъ християнскитѣ кжци се разпадатъ така:

Каази:	българи	гърци	власи	цигани	арнаути	всичко кжци
Неврокопска	5,648	12	59	60	—	5,779
Разложка	3,774	—	23	54	—	3,851
Г.-Джумайска	3,192	18	79	—	2	3,291
въ Екзарх. всичко	12,614	30	161	114	2	12,911

Разпредѣлени по духовно ведомство и изповедание, българитѣ, вѣнъ отъ помациитѣ, които сж българи, но по вѣра мюсюлмани, идатъ така:

	екзархисти	патриарш.	протестанти	всичко
1. Неврокопска кааза	5,263	380	5	5,648
2. Разложка	3,665	—	109	3,774
3. Г.-Джумайска	3,190	—	2	3,192
Въ епархията всичко	12,118	380	116	12,614

Както се вижда въ Неврокопската епархия сж останали само 380 кжци българи гъркомани, може положително да се утвърди, че гъркоманството въ тази епархия бѣ на издѣхване. Грѣцкият неврокопски митрополитъ е останалъ сж 380 кжци българи гъркомани, 30 кжци гърци, 59 влашки и 2 арнаутски. Частъ отъ власитѣ сж екзархисти. Изобщо грѣцкият митрополитъ е безъ паство. За него може да се каже, че е повече човѣкъ на властѣта, отколкото на черквата: отъ него е абстрахирано всичко духовно. Патриаршията и властѣта го подържатъ за да следи българитѣ.

Неврокопската епархия не се е отърсила и очистила отъ гърцизма изведнажъ: съзнанието у българитѣ е расло постепенно, расло е при неблагоприятни и тежки условия. Преди да се създаде Екзархията, българитѣ отъ Неврокопско и Разложко сж взимали участие въ черковния въпросъ, имали сж и свой представителъ. Подиръ освобождението

на България, положението на българитѣ се влошило, станало тежко и непоносно, особено въ пограничитѣ мѣста. Българитѣ страдали много отъ муаджиритѣ, които бѣгали отъ България и Тракия; страдали и отъ войската. Всички били ограбени и съблечени. Прѣснитѣ спомени отъ злополучията, които донесе руско-турската война за мюсюлманитѣ ожесточи и озлоби турското население и особено помациитѣ. Сами властитѣ подържали това ожесточение. Положението на българитѣ станало още поточяно подиръ първитѣ нахлувания на чети изъ свободна България. Тѣзи злополучни нахлувания се повтаряха почти презъ всѣка пролѣтъ отъ 1897 до 1888 година. Подиръ всѣко нахлуване турското правителство намираще добъръ поводъ да смаже и съсипе по-събуденитѣ български кжци. Множеството първенци и събудени селяни станаха злочеста жертва — едни паднаха отъ ятаганитѣ на помаци и арнаути, други измрѣха изъ затворитѣ въ Сѣръ и Солунъ, трети оставиха кости или пѣкъ прекараха младинитѣ си изъ анадолскитѣ крепости, дето бѣха заточени. За голѣмо нещастие, злополучнитѣ нахлувания продължаваха и после презъ всѣка година и всѣко такова нахлуване покосваше най-здравитѣ, заможни и влиятелни българи. Всичко това отчая българското население. Отчаянието го хвърли въ унии, накара го да забрави и народностъ и черква, и дългъ къмъ себе и челядѣта си. Едва презъ 1888—1890 г. тежкитѣ условия поомекнаха и населението почна да се окопитва и обезстрашава. Презъ тѣзи именно години българскитѣ села почватъ да минаватъ едно по друго подъ Екзархията: по-рано таеха и народностѣта си и връзкитѣ си съ родната си черква. Долнитѣ числа показватъ най-нагледно, какъ е вървѣло окопитването съзнанието и отказването въ Неврокопската епархия: отъ общия брой 12,614 кжци българско население презъ 1890 г. патриаршисти бѣха 6,834 кжци, а екзархисти — 5,780 кжци. Презъ 1896 г. патриаршисти — 416 кжци, а екзархисти — 12,198 кжци, а презъ 1900 г; патриаршисти останаха 380 кжци, а екзархисти сж 12,234 кжци.

Въ Неврокопската епархия работи но безъ успѣхъ и протестантската пропаганда. Въ продължение на 20 и повече години протестантитѣ сж придобили 116 кжци: 5 въ Неврокопската, 109 въ Разложката и 2 въ Г.-Джумайската каази.

Въ просвѣтно отношение Неврокопската епархия сравнена съ другитѣ епархий, държи първо мѣсто: първото нѣщо което трѣбва да се забележи въ похвала на населението, е това, че то самото поддържа училищата си. Въ това отношение първенството принадлежи на Разложката кааза — това е единствената въ вилаетитѣ каази, въ която всѣко българско село си има училище и, най-отрадното, всѣка община сама поддържа училището си. Въ Банско, Бая и Елешница, освенъ първоначални има и класни училищата съ 1—2 класа, подържани тоже отъ населението. Годишниятъ бюджетъ на училищата въ цѣлата страна възлиза на 1,129½ лири турски; а отъ тая сума Екзархията отпуска за училищата въ Неврокопъ и каазата 188 л. т., за Г.-Джумайска — 56 л. т., а за Разложката само 36 л. т. за заплатата на главния учителъ въ Мехомия; всичко за цѣлата епархия се отпуска 280 л. т. субсидия.

Пропагандни училища въ епархията почти нѣма; такива сж 4 гъркомански, 2 влашки и 7 протестантски. Ето броятъ на българскитѣ училища, ученици и учители съпоставени съ тия на пропагандскитѣ.

Каази :	български у-ща				гръцки у-ща				протестантски у-ща				влашки у-ща			
	осн.	класн.	у-ли	уч-ци	осн.	класн.	у-ли	уч-ци	осн.	класн.	у-ли	уч-ци	осн.	класн.	у-ли	уч-ци
Неврокопска	37	1	50	1611	3	—	6	127	1	—	1	8	—	—	—	—
Разложка	11	4	38	1117	—	—	—	—	6	—	7	129	—	—	—	—
Г.-Джумайска	15	4	20	544	1	—	1	32	—	—	—	—	1	—	2	40
всичко въ епарх.	63	9	108	3272	4	—	7	159	7	—	8	137	1	—	2	40

Цифритъ въ горната таблица сж повече отъ насърчителни: на 95 села, включително и градоветъ, се падатъ 72 училища (съ класнитъ) или разхвърнени общо се падатъ по $\frac{3}{4}$ училище на село; на 12,118 кжщи екзархисти 3,272 ученика или на $3\frac{1}{6}$ кжщи 1 ученикъ, а на 95 села 108 учители или $1\frac{13}{95}$ учители на село. Сравнени отдѣлно каазитъ по училища, първо мѣсто държи Разложката, второ — Неврокопската и трето Г. Джумайската. Въ първата $1\frac{1}{4}$ училище и $3\frac{1}{6}$ учители се пада на 1 село, а 1 ученикъ на $3\frac{414}{1117}$ кжщи; въ втората $\frac{38}{47}$ училище и $1\frac{3}{47}$ учителъ на село, а 1 ученикъ на $3\frac{430}{1611}$ кжщи; въ третата $\frac{19}{36}$ училище и $\frac{5}{9}$ учителъ на село, а единъ ученикъ на $5\frac{470}{544}$ кжщи.

Християнитъ въ Неврокопската епархия се отличаватъ по набожностъ, благочестие и привързаностъ къмъ черквата. Въ цѣлата епархия само въ с. Зърново българитъ, раздѣлени на екзархисти и патриаршисти, въ спора си кой да има селската черква прибѣгна до властѣта. Това е отраднo явление. То може да се забележи въ похвала на българитъ отъ предметната епархия: тѣ не само сж добри християни, но и добри братя, свързани съ любовъ, съгласие и съзнание. Това е най-здрава крепостъ срещу съблазнитъ на пропагандитъ и най-мощентъ отпоръ срещу политиката, която си е турила за целъ да отслаби българскитъ общини, като разпокжсва членоветъ имъ и ги хвърля въ самоизтребна борба. Благоедеянията на сговора, любовта и единодушието особено сж осезателни въ Разложкитъ села: ако българитъ въ тази малка и бедна кааза иматъ въ всѣко село училище, подържано съ тѣхни срѣдства, то това дължатъ на горнитъ три добро-

детели. Въ случая имаме най-силно доказателство, че най-лошавитъ власти съ най-голѣмитъ си неправ-



Отъ лѣво на дѣсно: 1. Иеромонахъ Максимъ. 2. Иеродияконъ Козма. 3. Иеромонахъ Паисий. 4. Войводата Дончо Златковъ. 5. Стойо войвода. 6. Иеромонахъ Серафимъ отъ четата на Стойо войвода, който при нападението на с. Доспатъ съ бомба разрушилъ джамията на сѣщото село

ди сж безсилни тамъ, дето населението съзнава дълга си и черпи сила въ правата си и дълга. И ако подобно съзнание, любовъ и единодушие имаше въ всички български села на вилаетитъ, задачата на Екзархията би се опростотворила и черковно-училищното дѣло отдавна би излѣзло изъ черупката на своето младенчество: пропагандитъ нѣмаше да намиратъ почва въ градищата и селата, а неправдитъ, отъ дето и да идатъ и съ каквато стръвъ и да се подържатъ, не щѣха да бждатъ така гибелни за дѣлото и българскитъ градища и села не щѣха да бждатъ така раздърпани и разпокжсани отъ пропагандитъ, както що сж били въ нѣкои части на вилаетитъ.

Съобщава : Хр. Шалдевъ

Какъ се дойде до Илинденското възстание

Спомени

Първото семе за революционна организация се посѣя отъ Смилевеца Дамянъ Груевъ въ Битоля. Първитъ пионери за разпространение на революционната идея, бѣха учителитъ.

Огначало въ Битоля се образува единъ интенъ крижжокъ отъ нѣколко лица посветени въ революционното дѣло на чело съ Пере Тошевъ, Гьорче

Петровъ, Анастасъ Лозанчевъ и Георги Пешковъ, търговецъ, родомъ отъ Прилепъ.

Пере Тошевъ и Гьорче Петровъ, тоже Прилепчани и двамата отъ видни семейства, другари още отъ ученическата скамейка въ Прилепъ и Солунъ, тѣсно свързани и еднакви по духъ се допълваха единъ другъ. Пере бѣ характертъ, а Гьорче ра-

зумът; Пере, буйна и въ моменти избухлива натура, а Гьорче бѣше спирачката. Двамата бѣха си разпредѣлили ролитѣ: Пере съ своя твърдъ характеръ и съ влиянието си върху колегитѣ си действуваше между интеллигентнитѣ граждани отъ търговското съсловие, а Гьорче съ своята съобщителност и демократично държане завладѣ еснафскитѣ срѣди.



Свещеноикономъ Тома Николовъ, първия дяконъ въ църквата „Св. Богородица“ въ Битоля.

Ан. Лозанчевъ напусна учителството и стана фотографъ. Макаръ и сприяхавъ по характеръ, съ своя моралъ и произхождайки отъ видно семейство, той се ползуваше съ довѣрие между еснафското съсловие. Пешковъ, доста пѣргавъ и подвиженъ, действуваше между търговцитѣ главно дошли отъ Прилепъ.

Тоя крѣжокъ отъ день на день почна да се шири, като пусна пипалца въ цѣлия градъ — отъ крайнитѣ български махали. По тоя начинъ се поставиха здрави основи на организацията въ Битоля. Посветенитѣ въ дѣлото хора се разпредѣлиха на групи отъ по 10 чоловѣка съ по единъ груповъ началникъ. Само началникътъ знаеше своитѣ подчинени, безъ тѣ да се познаватъ единъ другъ, — всички бѣха нумерирани и всѣки само своя №-ръ знаеше. Въ църквата „Св. Богородица“, дето прислугата бѣше посветена въ дѣлото, се подвеждаха подъ клетва оглашенитѣ.

Селскитѣ учители създадоха революционни огнища въ селата. Гьорче Петровъ, като училищенъ инспекторъ въ Битолско, подготвяше почвата въ много прикрита форма. Въ по-главнитѣ села той назначаваше учители посветени въ дѣлото.

За да се подѣржа революционния духъ у посветенитѣ, даваше имъ се да четатъ революционна литература — вестници, брошури, донесени по каналъ отъ България, съ задѣлжение да се предаватъ отъ лице на лице и пакъ да се връщатъ на груповия началникъ.

2. Всѣки внасяше членски вносъ, за да се чувствува че е членъ на организацията, — макаръ и 1 грошъ месечно.

3. Всѣки се стараше да се снабди на свои срѣдства съ орѣжие.

4. Никой нѣмаше право отъ любопитство да разпитва и узнае повече отъ онова, което му бѣ съобщено отъ груповия началникъ.

5. Най-голѣмъ секретъ да пази всѣки за това, което му е повѣрено и каквото узнае нѣщо да се говори по адресъ на организацията, веднага да го събщи на своя груповъ началникъ.

Всички посветени въ дѣлото, вече подъ знамето на организацията, се чувствуваха свободни отъ тур. власт. Въ тѣхъ се повлигна духа и самонадѣяността и изчезна предишното раболопие спрямо турцитѣ. Съ особено въодушевление се пѣха революционни пѣсни по сватби и гошавки.

Лозанчевъ, като фотографъ, обиколи Кичевско, Охридско, Рѣсенско, Леринско, Прилепско, съ агитационна целъ, безъ властѣта да го подозре.

Въ тѣзи градове той създаде революционни огнища отъ учители и по-интелигентни граждани. Фотографъ му ателие бѣше свѣрталище за работницитѣ не само отъ Битоля а и отъ околнитѣ.

Дамиянъ Груевъ като учител, първо въ родното си село, често пѣти идваше въ Битоля за срещи и размѣна на мисли съ Перета и Гьорчета. Презъ ваканцията, когато всички учители отъ селата и околнитѣ се събираха въ Битоля, Даме прекарваше въ Битоля при братята си дялгери. Това време той използваше за срещи съ учителитѣ.

Следъ организирането на еснафитѣ и крайнитѣ махали въ града оставаше идеята да пробие пѣтъ всрѣдъ видни семейства отъ центъра на града, които се ползуваха съ влияние не само между правителственитѣ крѣгова но и между консулското тѣло. Членове на тѣзи семейства бѣха представители въ вилаетското управление, въ Идаре—меджлиси при валията, въ апелативния и въ окръжния сѣдъ. Отъ тукъ не можеше да се иска нѣкаква активна революционна дейностъ, а просто се използваша въ нѣкои случаи, да донасятъ какво се говори и мисли въ правителственитѣ крѣгове относно революционното движение и т. н.

Никой, обаче, отъ учителитѣ нѣмаше достѣпъ до тѣзи български семейства, които се държеха като аристократи. Мише Велковъ, произхождащъ отъ видно семейство, младъ и начетенъ, съ почетното си държане, имаше влияние не само въ тѣзи семейства, но бѣше на почитъ и се ползуваше съ добро име между еснафското съсловие. Затова той бѣше избиранъ за училищенъ настоятелъ и въ народополезни други комисии. Даме, Пере, Гьорче влѣзоха му подъ кожата и станаха близки неговии не само другари и приятели, а и домашни хора и често пѣти гостуваха у него като у дома си.

Чрезъ него организацията разположи виднитѣ семейства да станатъ нейни съчувственици, като се привлѣкоха и синоветѣ имъ.

Първиятъ периодъ на организацията бѣше периодъ на ентузиазъмъ, въодушевление и сплотеностъ между всички посветени въ дѣлото. Тоя периодъ може да се нарече медения периодъ, прекаранъ

съ задружни вечеринки и революционни пѣсни. Даме отиде учителъ въ Прилепъ, а отъ тамъ въ Солунъ въ печатницата на К. Самарджиевъ, за коректоръ. Гьорче Петровъ сѣщо биде премѣстенъ отъ Битоля за учителъ въ Солун. гимназия. Пере остана въ Битоля.

Съ дождането на Сръбски консулъ въ Битоля яви се сръб. пропаганда, която съ подкупъ почна да вербува свои агенти. Въ лицето на сръб. пропаганда Пере виждаше най-големия врагъ. Единъ търговецъ гъркоманъ на име х. Попе се поддаде на пропагандата и почна да агитира между селянитѣ да ставатъ сърби. Първата акция на организацията бѣше покушението върху х. Попета.

После дойдоха нови сили въ организацията. Хр. Чемковъ отъ Щипъ, като педагогъ бѣ назначенъ отъ Екзархията въ централното училище въ Битоля. Посветенъ и всецѣло предаденъ на революционното дѣло, съ своята пѣргавина, подвижностъ и веселъ характеръ, той се промѣкна между работническата сръда — чирацитѣ и калфитѣ — и рѣдко имаше день, безъ да доведе 3-4 души за подвеждане подъ клетва въ църк. „Св. Богородица“.

Въ 1896 г. се залови кираджията Доне съ бомбитѣ. Ефектътъ бѣше голѣмъ и се потресе цѣлия градъ. Българитѣ ликуваха, а другитѣ народности наведоха глави, като че ли слана ги попари. Всички се увѣриха тогава, че се готви нѣщо страшно: по това време името бомба, бѣше цѣло страшилище. Фантастични предположения имаше за една бомба, — ако експлодира, може да разруши цѣлъ кварталъ.

Бомбитѣ бѣха изпратени отъ Щипъ съ писмо до Перета. Опасявайки се да не би кираджията Доне да изкаже всичко, Пере изчезна отъ пансиона за нѣколко време и се укриваше изъ града. Чемковъ избѣга по каналъ за България. При следствието, въпрѣки жестокитѣ изтезания Доне се показа твърдъ българинъ и нищо не издаде. Узналъ това Пере излѣзе отъ скривалището и зае длъжността си.

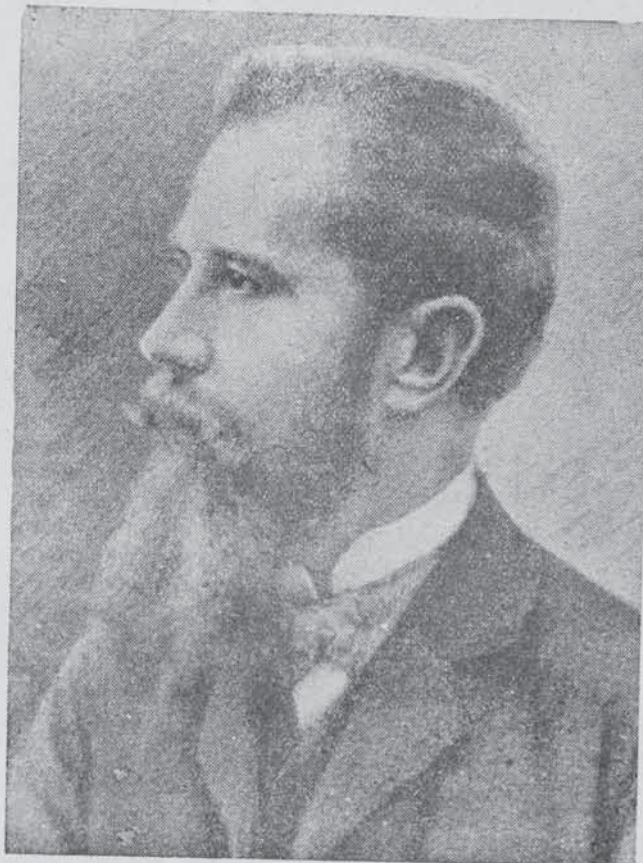
Организацията вече стана страшилище за турцитѣ; предъ християнското население въ цѣлия вилаетъ авторитета ѝ се повдигна твърде много.

Тур. властъ почна сериозно да следи всѣко движение въ българ. махали. Веселото настроение у революционнитѣ крѣжжози изчезна и се започна сериозна работа. Създадоха се пунктове въ градове и села. Започна въоръжението. Всѣкой се снабдяваше съ каквото му попадне, пушка или револверъ и то на свои сръдства. Образуваха се терористически групи отъ млади и опитни момци въ градоветѣ и селата и по тоя начинъ се тури начало на четнически институтъ, понеже всѣко лице отъ терористичнитѣ групи се укриваше и хващаше гората. Съ убийството на Шефкия въ с. Могила стресна се тур. население; тоя бабаитинъ, който тормозѣше християн. население въ битол. села, се смѣташе за герой и турцитѣ се гордѣеха съ него. Реномето на организацията се издигна, другитѣ народности ржкоплѣщаха на организацията, а и честнитѣ турци казаха: „аферимъ, заслужавахе убийство!“

1897 г. бѣше златната епоха за Битоля. Следъ свършването на гръцко-турската война презъ м. май на петдесетница се издигна българския триколюръ въ центъра на града. Тоя день бѣше Великденъ за българитѣ. Цѣлия градъ се извървѣ предъ търговското агенство да види българското знаме, а българитѣ не можеха да въздържатъ сълзитѣ си отъ радостъ. Знамето осветихме съ дѣдо Козма заранъта у зори по желанието на валията, за да не се вдига шумъ. Следъ църков. отпущкъ отидохъ въ пансиона

и съобщихъ на Перета, че осветихме знамето. Той скоочи отъ радостъ. Минахме презъ агенството да се полюбуваме на знамето. Видѣхъ какъ Пере заплака отъ радостъ.

Въ края на сѣщата година, 1897, друга радостъ дойде за битолскитѣ българи. За Коледнитѣ празници пристигна за Битолски митрополитъ Григорий, бившъ Охридски, а за Дебърски — дѣдо Козма. По-



Даме Груевъ

срещнахме двамата владици. Ентусиазмътъ на битолчани не може да се опише.

Отъ тѣзи две важни събития националниятъ духъ на Битоля още повече се възпламени.

Въ 1889 година Екзархията премѣсти Перета въ Солун. гимназия, а Даме напусна печатницата на Самарджиева и се настани на мѣстожителство въ Битоля, безъ никаква длъжностъ.

Съ своя тактъ и ловкостъ Даме още повече тикна организацията напредъ, като приближи около себе си основнитѣ учители: Георги п. Христовъ, Павелъ Христовъ, Недѣлко Дамяновъ, Евгений Симеоновъ и др., които впрегна на работа.

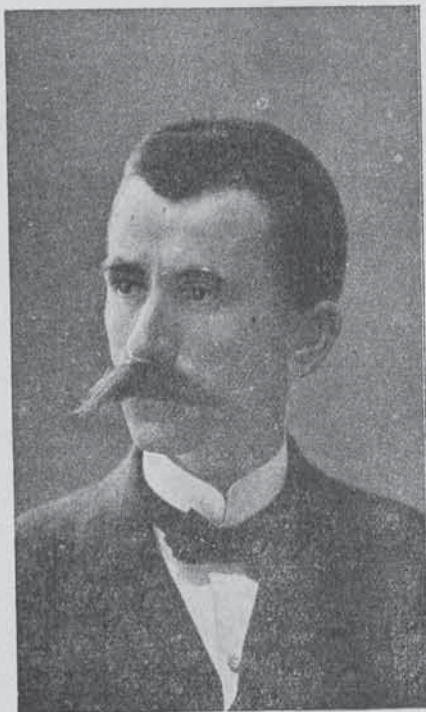
Презъ 1899 г. м. априлъ напуснахъ Битоля и заминахъ въ Кичево за архиеп. намѣстникъ.

Началото на 1899/900 уч. година Даме се назначи въ Битолската гимназия. Сѣщата година дойдоха учителитѣ Михаилъ Гирджиковъ, подъ името Григоръ Лукановъ, Василъ Паяковъ и Петъръ Мартулковъ.

Заедно съ Дамета тѣ насадиха революционния духъ въ горнитѣ класове на гимназията. Тогава, до колкото помня, подъ редакцията на Василъ Пасховъ почна да се издава революционенъ листъ. Гирджиковъ, буйна глава, съ своето демократично

държане се вмъкна въ еснафскитѣ срѣди и завладѣ хората съ хубавото свирене на китара и съ пѣнието си.

Нуждитѣ отъ парични срѣдства отъ день на



Анастасъ Лозанчевъ

Талевъ отъ с. Юдово, Кичевско. Арестуваха менѣ наедно съ гл. учителъ Ив. Нелчиновъ, Славейко Арсовъ, иеродияковъ Иосифъ, Лука Джеровъ, и нѣколко учители съ 10 души селяни.

Съ арестуването на Дамета замѣсти го Ан. Лозанчевъ. Даме бѣше си извоювалъ хубаво положение между затворницитѣ и управлението на затвора. Турцитѣ го наричаха принцъ на българитѣ. Даме даваше отъ затвора нѣкои нареждания до околитѣ, та се появи конфликтъ между Лозанчева и него, поради което Гоце Дѣлчевъ дойде въ затвора, срещна се съ Дамета и уреди конфликта.

Затвора въ Битоля се изпълни, и четниството се засили. Организацията сви гнѣздо и въ затвора и организира и ония затворници, които бѣха арестувани за частни престѣпления. Хора търсени отъ властѣта, вмѣсто да се предадатъ, се укриваха и ставаха нелегални. Марко Лерински съ четата бѣше единъ видъ школа за войводи и четници. При него стажува и Славейко Арсовъ отпослѣ, Ресенски войвода.

Ученицитѣ отъ Битол. гимназия, опоеени отъ революционния духъ, взеха най-живо участие въ революционното движение. Много ученици свѣршили гимназията, заминаха съ четитѣ като секретари на неграмотнитѣ или полу-грамотни войводи.

Дамета изпратиха на заточение като опасна личностъ съ своето влияние въ затвора и вънъ отъ него и Лозанчевъ здраво пое ръководството на организацията.

Въ 1902 год. се разви особена трескава дейностъ: мжже, жени и деца бѣха впрегнати въ ра-

бота. Едни пренасяха оржжие, други — кореспонденция, трети разни материали за четитѣ.

Колкото повече турската властъ преследваше революционеритѣ, толкова повече се увеличаваха четитѣ, които масово организираха селското население. Още по-страшна организацията стана при обсада и сражение съ нѣкоя чета: никой живъ не се предаваше — ако не имъ се удаваше да се промъкнатъ отъ обсадата, сами четницитѣ се разстрелваха. Такъвъ бѣ случая съ Методий Патчевъ въ Кадино село, Прилепско, съ Чемковъ и Гавазовъ въ Прилепъ, съ Дуле Узуновъ въ с. Цѣръ. По-късно организацията усвои друга тактика: на обсадена чета отъ войската, се притичаха на помощъ други чети отъ съседната околия наедно съ селската милиция, както бѣше случая съ Йорд. Пиперката въ с. Брѣзово и съ Деяна въ с. Сърбино, които бѣха обсадени. Чети съ селска милиция ги спаси, като удариха въ гърбъ войската.

Числото на четницитѣ почна да се увеличава и съ нахлуването на чети отъ България.

Четата на Тома Давидовъ произведе ефектъ въ цѣло Битолско.

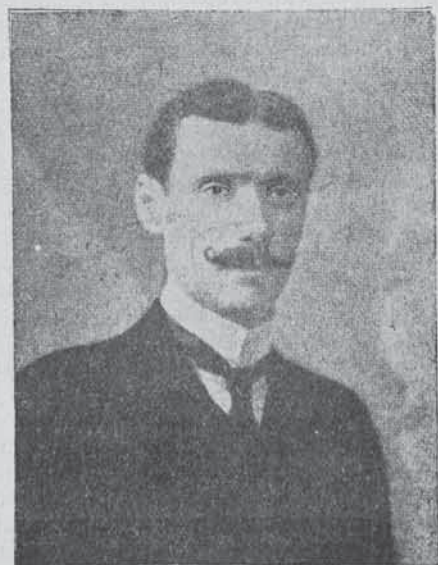
Поради една друга афера въ Кичевско арестуваха около 10—15 души. Прокурорътъ въ Битоля потърси и менѣ, и азъ избѣгахъ отъ Дебъръ и отидохъ въ Битоля, кждето се укривахъ около 3 седмици, до като заминахъ при четата на Давидовъ.

Битоля бѣше пламналъ отъ революционенъ духъ — трескава денонощна дейностъ се развиваше. Смѣло може да се каже, че Битоля приличаше на столица на нѣкоя държава, която се намира при мобилизация, въ навечерието на война. Всички се считаха свободни подъ революционното знаме на организацията. Налози се събираха отъ всички граждани безъ разлика на народностъ, даже и отъ нѣкои турци бегове. Всички внасяха опредѣленитѣ суми безъ никакво съпротивление, а даже и съ охота. Никой не зачиташе турската властъ пкъ и тя самата бѣше се омотала, та не знаеше кого

да залови и кого да остави. Ени-маха-ла и Баиръ-маха-ла въ Битоля гъмжеха отъ нелегални хора. Църкв. „Св. Недѣля“, вънъ отъ града, служеше за вещици, за оржженъ складъ на организацията и за преходна станция за четитѣ.

Давидовъ съ четата си бѣше обиколилъ Костурско, Леринско, Прѣспанско и Рѣсенско. Въ

с. Смилево и азъ се причислихъ къмъ него. Обиколихме Демиръ-хисарско, Кичевско и Охридско и навсѣкжде се проповѣдваше на населението да бжде готово за скорошното въстание, което селянитѣ очакваха като Великденъ. Имаше нареждане чрезъ



Г. Пешковъ

домашните всички мъже, които бяха на печалба, да се завърнат по домовете си. Трескава дейност се развиваше във всички райони по въоръжението.

Съ убийството на Давидов голѣмъ ударъ се нанесе на организацията, но духътъ не отпадна. По-напредъ денътъ бѣше на турцитѣ, а нощта на комититѣ, а въ навечерието на възстанието и денътъ стана за комититѣ, защото четитѣ по планинскитѣ мѣста почнаха и дене да се движатъ, а турцитѣ се криеха по миши дупки.

По такъв начинъ се дойде до Смилевския конгресъ, който реши да се дигне възстанието на Илинденъ.

с. Смилево по своето географическо мѣстоположение, приютено въ недрата на Бигла планина, съ чисто българско будно население, безъ никакъв другъ примѣсъ, следъ Битоля, бѣше главенъ пунктъ на организацията. Четитѣ отъ всички райони се прибираха въ Смилево на почивка. Болни четници или ранени все тукъ се лѣкуваха. Въ това село предателство не стана. Самитѣ селяни по потекло мияци, като строители на Битоля имаха връзки съ правител. кржгове, съ паши и бегове. Мияцитѣ по природа сж много хитри и майсторски лавираха предъ турцитѣ, безъ да бждатъ подозрени въ комитлъкъ. Това е племенна черта на мияцитѣ. Сжщото правѣха мияцитѣ отъ реканскитѣ села въ Дебърско предъ дебърскитѣ бегове. Съ своето сладкодумство, тѣ омайваха беговетѣ.

Ржководителътъ на Смилево Георги Чурановъ,

баща на Козма Георгиевъ, първенецъ по това време въ селото, тактиченъ и съобразителенъ, съ влияние въ Битоля между правителственитѣ хора и по-виднитѣ турци, майсторски лавираше и никой не допусна, че той е замесенъ въ революционното дѣло. Смилево не оставаше безъ чети и бѣше складъ на оржжие, съестни припаси и други материали, но не помня да се е открило нѣщо до възстанието въ това село, нито пъкъ щателенъ обискъ да се е извършилъ отъ властта. Това се дължеше не само на здравата организация, но и на ловкостта на ржководителя. Често пжти войскови части по съмнение или по донесение идваха, но тѣ винаги се отбиваха при първенеца Георгия за справка. Съ своя любезенъ приемъ и съ меденитѣ си уста той омайваше началницитѣ на войската, и потеритѣ се връщаха съ убеждението, че Смилево е чисто.

Ето защо това село се избра за конгреса и за мѣсто на главната квартира отъ щаба по ржководенето на възстанието.

Битоля — административенъ воененъ и търговски центъръ въ западна Македония — стана центъръ на революционната организация въ тоя край, отъ кждето избухна Илинденското възстание.

Въ Битоля бѣше електрическата машина, която се въртѣше и пускаше токъ въ всички околии, до когато се дойде до Илинденската епопея.

Икономъ Тома Николовъ

Изъ запискитѣ на Ив. х. Николовъ

[Продължение отъ кн. 6 (76)]

II. Прѣчки и опасности.

Прѣчкитѣ и опасноститѣ за революционната организация се явиха още въ началото. Тѣ имаха външенъ и вътрешенъ произходъ. Външнитѣ прѣчки произлизаха отъ действията на българското правителство и македонската емиграция въ княжеството, които продължаваха да сж носители на великобългарския идеалъ: обединението на българскитѣ земи, чрезъ прѣката въоръжена намѣса на официална България, поради което на нашето движение се гледаше като на сепаратистично. Вътрешнитѣ прѣчки произлизаха отъ наши еволюционалисти и отъ турското правителство.

1. Българскитѣ политици и общественици, се ржководѣха отъ завета за осжществяването на Санъ-Стефанска България, безъ да държатъ смѣтка за стремежитѣ на сръбскитѣ и грѣцки държавници, които винаги сж претендирали върху Македония и сж действували за присъединението ѝ къмъ тѣхнитѣ кралства или, най-малко, за дѣлежа ѝ между тритѣ балкански държави.

Какъ гледаха на македонския въпросъ ржководнитѣ лица на България, най-добре илюстрира срещата и разговора ми съ Лука Вжжаровъ, главенъ секретаръ при управлението на Радославовъ.

Лука Вжжаровъ ми бѣше близъкъ приятелъ отъ детинство, та когато презъ иднитѣ ваканции отивахъ въ София по служебна или по частна работа, винаги се срещаме и говорѣхме по македонския и другия въпроси. Презъ 1899 г., м. августъ, отидохъ въ Министерството да го видя и поздравя съ новия му постъ. Той ми зададе въпросъ: какъ отива революционната организация и какво се цели да се постигне чрезъ нея. Отговорихъ му както всѣкога,

че се стремимъ да извоюваме автономия на Македония, като за това тя очаква подкрепата на българското правителство. Отговори ми, че българското правителство е противъ автономията на Македония.

— Защо е противъ?

— Защото, ако се даде автономия, ще се яватъ партии, каквито се явиха въ Източна Румелия, които не ще искатъ да присѣдинятъ Македония къмъ България. Правителството действува за присѣдинението на Македония къмъ България.

— Българското правителство е на погрѣшенъ пътъ, — му отговорихъ. *Преди всичко, присѣдинението на цѣла Македония е невъзможно, защото надъ нейни части претендиратъ грѣцитѣ и сръбитѣ. Присѣдинението на цѣла Македония къмъ България ще може да стане само при една победоносна война съ Турция, на която на помощъ ще се явятъ Грѣция и Сърбия. Ако ли грѣцитѣ и сръбитѣ воюватъ заедно съ България срещу Турция, тѣ ще искатъ части отъ Македония: ще бждатъ за разкжсването на Македония. А ние искаме да запазимъ Македония цѣла въ нейнитѣ географски граници, което може да се осжществи чрезъ исканата отъ насъ автономия. Така освободена Македония ще представлява една втора България, макаръ и не присѣдинена къмъ майката-отечество. Отъ автономията България и българскитѣ народъ само печелятъ. Следъ извоюване автономията на Македония може да се действува и да се дойде до федерираншо ѝ съ България на първо време, а после и федерирането на всички балкански държави.*

Раздѣлихме се съ противоположни разбирания.

2. Македонската емиграция в България в мнозинството си често падаше под влиянието на прокарваната правителствена политика по македонския въпрос и предприемаше действия, които косвено прѣчеха на правилното развитие на освободителното движение, което през първиги пет години бѣше предимно *легално движение*.

През м. януарий 1898 г. в София се основа



Ив. х. Николовъ

Македонски комитетъ, съ цель да освѣдомява общественото мнение в България и странство съ положението на Македония и да дава правилно освѣтление по македонския въпросъ. Веднага Централният комитетъ ме делегира в София. Предъ Тр. Китанчевъ изложихъ мнението на Централния комитетъ за характера и дейността на Софийския македонски комитетъ,

че той трѣбва да подпомага революционната организация, споредъ законитѣ на страната — морално и материално, и че нищо самостоятелно нѣма да предприема въ предѣлитѣ на Македония.

Тр. Китанчевъ подчерта легалния и помощния характеръ на македонската емигрантска организация, но следъ нѣколко месеца за наша и негова изненада се предприе Мелнишката и Доспатската въоръжена акция, която смути Централния комитетъ и предизвика репресивитѣ и бдителността на турската властъ. Централният комитетъ скоро се окопоти и използва тая акция за агитационно сръдство, казвайки на посѣтителитѣ хора и обществото, че емигрантитѣ в България и българското правителство сж готови да ни помагатъ и затова ние трѣбва да се приготвимъ за едно въстание, колкото се може по-скоро. Сжщиятъ, за да дава правилно освѣтление по македонския въпросъ предъ съответнитѣ мѣста и за да следи живота на революционната македонска емиграция в България, както и за да се събиратъ материални сръдства и привлечатъ подходящи лица за нуждитѣ на организацията, реши да изпрати свой пълномошникъ — задграниченъ представителъ в София — Гьорче Петровъ, чрезъ когото Централният комитетъ се постави въ връзка съ външнитѣ фактори и имаше възможность да бжде въ течение на всичко, което е въ връзка съ освободителното ни движение.

Презъ зимата на 1897 г. пристигна въ Солунъ инкогнито Ив. Цончевъ. Срешихме се съ него; освѣтлихме го съ целитѣ и сръдствата на революционната организация и нейнитѣ нужди и го помолихме да работи всрѣдъ българското офицерство и общество за подпомагането ѝ морално и материално. Иванъ Цончевъ възприе становището на Централния комитетъ.

Презъ 1898 г. Гьорче Петровъ уведоми Централ-

ния комитетъ, че офицери македонци сж взели инициативата за основаване на офицерски братства за подпомагане македонското освободително движение и че тѣ представляватъ надеждна сила за материалното подпомагане на освободителното движение. Заминахъ презъ лѣтото в София, отъ тука за Шуменъ, дето срещнахъ Т. Давидовъ и др. офицери и ги помолихъ да подкрепятъ материално освободителното дѣло. Тѣ не ми обещаха нищо, понеже Ив. Цончевъ отсъствуваше. Върнахъ се въ Солунъ отчаянъ.

Предвидъ на това, че сръдства отъвнъ не постѣпваха, решихме и наредихме, щото всѣки посѣтителъ работникъ, който иска да има орѣжие, да внесе стойността на съответнитѣ ръководители, които да закупятъ такъво. Въпрѣки това постѣпленията бѣха много слаби и въоръжаването на посветенитѣ хора вървѣше трудно.

Безпаричието ни накара да се отнесемъ до Върховния комитетъ да подпомогне организацията. Гьорче Петровъ, обаче, ни съобщи, че докато въ тоя комитетъ стоятъ начело сегашнитѣ му членове Димитъръ Ризовъ, Андрей Ляпчевъ и др. не може да се очаква никаква помощъ. За тази цель съобщи ни, че той е влѣзълъ въ връзка съ офицеритѣ, взели участие въ Мелнишката акция презъ 1896 г., които, ако успѣятъ да взематъ въ свои ръце управата на Върховния македонски комитетъ, обещаваха да бждатъ изцѣло на наша страна и на наша услуга. Макаръ и да бѣше нашъ представителъ в София, на нѣкои работи не вървахме на Гьорче, та Централният комитетъ реши да замина азъ за София и да узная какъ стои въпроса. Гьорче Петровъ уведоми офицеритѣ и тѣ още на другия день сутринта се явиха при мене въ хотела. Дойдоха: Б. Сарафовъ, Бозуковъ, Т. Давидовъ, Кр. Българията и още двама. Разговаряхме цѣли 4 часа за целигѣ и нуждитѣ на революционната организация, както и за това, че всички други организации извънъ Македония, които иматъ за цель да подпомогнатъ освободителното движение, трѣбва да сж само въ помощъ на ВМОРО. Понеже възприеха становището на Централния комитетъ, въ последната ни среща казахъ имъ, че Гьорче Петровъ, като пълномошникъ на Централния комитетъ, ще нареди, щото въ предстоящия конгресъ тѣ да бждатъ избрани въ управата на Върховния македонски комитетъ. Разговоритѣ ни траяха нѣколко дни. Презъ това време Д. Ризовъ нѣколко пѣти ме покани да се срещнемъ и поговоримъ по организационни въпроси. Обещахъ му, че следъ като си свърша частната работата, за която съмъ дошълъ в София, ще се срещнемъ. Когато отидохъ въ квартирата му на високъ гласъ ми каза: „толкова дни сте тукъ и не намѣрихте време да се срещнемъ и размѣнимъ мисли по нашитѣ въпроси. Вие ни игнорирате, вие ни обиждате и пр. А вие всѣки день и всѣки часъ ви очаквахме да поговоримъ, какво да направимъ въ предстоящия конгресъ“. Отговорихъ му, че по тоя въпросъ трѣбва да говоря съ Г. Петровъ, който е задграниченъ представителъ на Централния комитетъ.

— Ние не искаме да имаме работа съ Г. Петровъ, — не сме въ добри отношения съ него. Съ нетърпение чакахме да пристигне нѣкой отъ васъ солунчани и да се разберемъ.

— Ние пѣкъ отъ Солунъ не можемъ да се бъркаме въ вашитѣ работи тукъ. Говорете съ Гьорче Каквото направите съ него, ще приемемъ.

— Тогава нищо нѣма да стане.

Раздѣлихме се, безъ да стигнемъ до нѣкакво споразумение.

Въ конгреса офицеритѣ успѣха да бждатъ избрани въ управата на комитета и следъ това получихме чувствителна подкрепа. Но подиръ време и тѣ почнаха да действуватъ на своя глава.

Презъ м. май 1900 г. дойде въ Солунъ Софр. Стояновъ. Срещата ни съ него се състоя въ квартирата на Хр. Матовъ, който живѣеше въ кжщата на италианецъ. Първъ заговори Софр. Стояновъ и постави следния въпросъ:

— Вие имате свой представител въ Върховния комитетъ въ София. Въ името на взаимността и Върховниятъ комитетъ трѣбва да има свой представител въ Централния комитетъ.

— Прието, — му отговорихме. Нека Върховниятъ комитетъ изпрати своя човѣкъ при насъ. Но и безъ това ние всичко съобщаваме на Върховния комитетъ, у насъ нѣма нищо скрито и покрито.

— Но ние искаме да изпратимъ, подготвени въ военното изкуство хора, които да ржководятъ четитѣ и обучаватъ населението въ военното изкуство.

— И това е прието. Само, че всички ваши хора (офицери), като влѣзатъ въ Македония и заематъ районитѣ си, тѣ вече нѣма да сж ваши хора, а ще сж хора на Централния комитетъ, който ще е тѣхно прѣко началство и изключително на който ще се подчиняватъ

— Ами какъ ще става влизането на нашитѣ хора въ Македония? Мѣстнитѣ ржководители нѣма ли да се противопоставятъ и отъ това да произлѣзатъ нежелателни конфликти?

— Вие ще ни съобщите имената на лицата и кой кжде иска да работи, а ние ще наредимъ до мѣстнитѣ ржководители да ги приематъ въ районитѣ си. Ваши хора могатъ да заематъ учителски и инспекторски длѣжности, та по-леко да изучатъ топографията на района си. За улеснение можемъ да ви пратимъ подписани писма и вие да имъ ги давате попълнени съ имената имъ, та писмата да имъ служатъ като открити листове предъ мѣстнитѣ комитети.

— Радвамъ се, че сте готови на изброенитѣ отстъпки, — заключи С. Стояновъ. Сега още единъ въпросъ. Вие сте хора цивилини. До като траеше периода на организирането на народа и създаването на революционнитѣ организации, вие, като ржководители, бѣхте на мѣстото си. Но отъ сега, когато се пристѣпва къмъ военно обучение на организирания народъ и ще трѣбва да се пристѣпи

и къмъ въоръжени акции, ржководството трѣбва да бжде поето отъ компетентни хора, съ каквито Върховниятъ комитетъ само разполага. За това последниятъ трѣбва да поеме върховното ржководство на освободителното дѣло, а централниятъ комитетъ да бжде въ негова помощъ.

Отговори му се, че това не може да бжде по много съображения, най-важното отъ които е, че сърбитѣ и гърцитѣ като узнаятъ, какво революционното движение се ржководи отъ София, а не отъ Солунъ, т. е. отъ вътрешността на Македония, че отъ София се пращатъ чети и пр., и тѣ ще основатъ подобни комитети, ще пращатъ чети въ Македония и по такъвъ начинъ за революционната организация ще се откриятъ два нови фронта.

За това ржководството на освободителното движение трѣбва да бжде и за въ бждеще въ ржцетѣ на Централния комитетъ, който е върховенъ инстинктъ на революционната организация. Всички други македонски организации, които сж вънъ отъ територията на революционната организация, сж и трѣбва да бждатъ помощни организации. Съ това се приключиха разговоритѣ ни съ Софр. Стояновъ.

Вѣпрѣки направенитѣ отъ Централния комитетъ отстъпки, Върховниятъ комитетъ нищо не направи: не изпрати свой човѣкъ делегетъ въ Ц. комитетъ, не изпрати и военни въ Македония, както бѣхме уговорили.

Презъ лѣтото сжщата година заминахъ за София. При една среща съ Б. Сарафовъ, последниятъ ми каза:

— А бе х. Николовъ, защо не приемете хората отъ революционното братство въ организацията? Не можеме да видимъ спокойствие отъ тѣхнитѣ оплаквания противъ Ц. комитетъ и особено противъ тебъ.

— Вратитѣ на организацията сж отворени за всички родолюбци. Но за това има редъ. Всѣки желаещъ да работи за освобождението на Македония и да влѣзе въ редоветъ на организацията, трѣбва да изпълни уставнитѣ постановления; трѣбва да даде клетва, че ще работи вѣрно на организацията. Следъ като дадатъ клетва и видимъ дѣлата имъ, ще бждатъ приети, като за достойнитѣ ще има мѣсто и въ Централния комитетъ. Азъ лично ще отстъпя своето мѣсто, за да бжда замѣстенъ отъ нѣкой отъ тѣхъ. Но трѣбва да дадатъ клетва.

— Е, да прави сте! — отговори Сарафовъ.

Съобщава: Хр. Шалдевъ

Освещаване паметника на падналитѣ разложки граждани, на 15 септемврий 1903 — Илинденското възстание

На 15 септемврий 1903 год. въ гр. Разлогъ се разигра страшна трагедия. На Кръстовденъ бѣ решено да почне борбата съ вѣковния тиранинъ — да започне възстанието.

Прицелна точка бѣ гр. Разлогъ. Решението бѣ да се действува отвътре и отвънъ срещу турската власт. Четницитѣ влѣзнали въ града бѣха забелѣзани и открити отъ властѣта. Почна се неравна борба, която се изрази най-силно въ „Дѣлгата махала“ и „Крапата“.

Шепа четници се биха съ голѣма храбростъ и себеприношение.

Турцитѣ, разярени, се нахвърлиха съ страшна сила и ожесточение и избиха около 40 души граж-

дани на Разлогъ и изгорѣха голѣма частъ отъ кжщитѣ.

Ето имената на падналитѣ борци-мжченици за свободата:

1. Никола Миладинъ Цуцумановъ, 2. Иванъ Ник. Цуцумановъ, 3. Георги Ат. Жеговъ, 4. Георги Ив. Куковъ, 5. Никола П. Чекановъ, 6. Георги Ст. Копанаровъ, 7. Исидоръ Копанаровъ, 8. Никола Ис. Копанаровъ, 9. Иванъ Хр. Копанаровъ, 10. Георги Хр. Копанаровъ, 11. Дим. Н. Найденовъ, 12. Ив. Н. Найденовъ, 13. Костади. Ил. Кулинъ, 14. Дим. Ил. Кулинъ, 15. Никола Юруковъ, 16. Цв. Глиговъ Юруковъ, 17. Пет. Гл. Юруковъ, 18. Георги Ив. Трамбовъ, 19. Иванъ Бѣлчовъ, 20. Георги Ив. Патоковъ,

21. Ив. М. Адамовъ, 22. Кръстю Георги Жеговъ, 23. Спасъ Купенски, 24. Атанасъ Л. Купенски, 25. Ите Ив. Финдринъ, 26. Георги Ите Финдринъ, 27. Атанасъ Т. Жеговъ, 28. Марко Хаджиевъ, 29. Христо З. Жеговъ, 30. Томе Хр. Жеговъ, 31. Кост. Л. Фарфаровъ, 32. Тод. Д. Фарфаровъ, 33. Георги Джоджовъ, 34. Петко П. Бълчовъ, 35. Георги П. Клечковъ, 36. Дане Дункинъ, 37. Кост. Ив. Пулинъ, 38.



Пиринъ

Захари Жеговъ, 39. Пет. Хаджийски (Клечката).

Така, въ този страшенъ день бѣха избити и изсѣчени около 40 души, други бѣха тежко ранени, а трети се спасиха, като избѣгаха бѣжанци въ България.

За възпоменание паметъта на падналитѣ и за назидание на бжедцитѣ поколѣния, за да видятъ

примѣръ на безкористно служене на родъ и родина, разложкитѣ граждани решиха да въздигнатъ скромнѣнъ паметникъ, и на 27 септ. т. г. стана освещението му.

Рано сутринъта официалнитѣ власти, гражданитѣ и гоститѣ присѣдствуваха на Божествената литургия. Следъ свършване на литургията всички заедно потеглиха за паметника.

Освещението стана по следния начинъ: 1. Отслужи се панахида за падналитѣ и молебенъ за живитѣ илинденци.

Откриването на паметника стана отъ околийския управителъ. Съ кратка речъ даде отчетъ за дейността на комитета секретарь-касиеръ. Следъ това говориха и поднесоха вѣнци, както следва:

1. Командирътъ на гарнизона говори отъ името на войската и поднесе вѣнецъ.

2. Архиер. наместникъ иеромонахъ Неофитъ възхвали дѣлото на илинденци отъ страна на духовенството и черквата.

3. Г. Кандевъ отъ страна на гражданството и като участникъ говори обширно за развитието се събития въ гр. Разлогъ.

4. Г-нъ Л. Томовъ отъ името на Илинденската организация, като участникъ, описа и даде картина за по-важнитѣ събития и сражения станали въ Разлогъ, въ Годлевската планина съ четата на Р. Тодевъ, за боя при Бѣлица, Семково и пр.

5. Г-нъ М. Иончевъ отъ името на Разложкото окол. просв. д-во „Неофитъ Рилски“ съ нѣколко думи поднесе вѣнецъ.

Поднесоха се вѣнци и отъ други д-ва и организации.

Следъ това тържеството бѣ закрито отъ секретаря на комитета. Тържеството бѣ мило, непринудено и сърдечно.

Присѣдствуваха близкитѣ на убититѣ, другаритѣ, останали живи, и всички почти граждани, войницитѣ отъ гарнизона, ученицитѣ и ученичкитѣ, мекедондринското опълчение въ строй и др. благотворителни и културни организации.

Такива народни тържества сж отъ голѣмо значение. Тѣ поучително действуватъ върху младежъта, като имъ показватъ, какъ сж служили безкористно тѣхнитѣ бащи за свободата на родината. Вѣчна да бже паметъта на падналитѣ герои презъ 1903 г. — Илинденското възстание.

Т.

Борбата за гробищата въ Битоля

Бѣше презъ май 1897 г. Окончателната ликвидация на спора между българи и гърци въ Битоля за черкви и гробища бѣ настанала. Гърцитѣ имаха катедралата, манастира и гробищата при Буково, а българитѣ св. Богородица и манастиря св. Недѣля. Гърцитѣ бѣха свободни да погребватъ и опѣватъ своитѣ мъртавци въ св. Недѣля, а българитѣ — въ Буково.

Но гръцкия владика забрани на българитѣ погребение и опѣло въ Буково — момичето на Спиро Костовъ, известнѣнъ Битолски гражданинъ, бѣ върнато отъ Буково и погребано въ св. Недѣля.

Щомъ еснафътъ чу за извършеното отъ гърцитѣ кощунство, което като по телефонъ се разнесе изъ всички улици, почнаха възбудено да се събиратъ на групи и да се обмисля начина за отмъщение.

Заранъта на 22 май, — ако се не лъжа — нѣколко

дена следъ горната случка, дойде въ гимназията Димитрия кондураджията. Пошепна ми, че днесъ подиръ обѣдъ щѣло да има гръцко погребение въ св. Недѣля, та да ида съ нѣколко души, понеже щѣло да има „бой на сермия“. Ние това и очаквахме. Бѣше сжбота предъ обѣдъ. Съобщихъ на другаритѣ Лечо Настевъ, Панде Димитровъ и още двама да се готвятъ и къмъ 2 ч. подиръ обѣдъ да се намѣримъ на Баиръ Махала.

Въ св. Недѣля въ една стаичка видѣхме 5—6 души видни еснафлии, начело съ Стерйо Петревъ, махаленски кметъ и епитропъ, който ни даде по една ластоварка 2 м. дълга и нареди да залегнемъ задъ кладенеца — всичко 8 души. До като разговаряхме, дойдоха много групи отъ разни направления, избраха си по едно хубаво дърво и отидоха та залегнаха задъ високитѣ мряморни гробове.

Всички наблюдавахме часовитѣ на камбана-

рията и при Баира. По едно време бързешката дойде един младеш да види положението. Никого не забеляза. Той се върна и след 10 минути почна да се показва множеството откъм еврейските гробища. Часовият дадох сигнал и всичко бѣше готово. Щом множеството наближи отправи се за манастира. Един от служителите затвори вратата. Гърците похлопаха веднаж-дваж и завиха въ лѣво, — право за къмъ гробищата.

Всрѣдъ дошлихъ личеа много голѣмци — доктори, учители, общинари и др. еснафлии, макаръ че самият мъртвецъ бѣше простъ работникъ — чешмеджия отъ Баиръ Махала. Св. Недѣля нѣмаше хавлия — зидъ — единъ ендекъ показваше границата на гробищата.

Измина предъ насъ множеството и ние станаме и се наредихме въ верига. Предъ очите ни се изпрѣчи чудна картина. Около 30—40 тояги почнаха да тупатъ, както се чука фа сулъ на арманъ. Грозна олелия се зададе. Около 60 души, почти половина отъ множеството, биде повалено и жестоко бито. Жените и децата се разбѣгаха и отърчаха въ града. Часовият отъ рида и отъ камбанарията съобщиха, че пристига турската полиция и всички се прѣснахме по разни направления.

Заобиколихме баира отъ къмъ Ращани и се качихме на върха. Обърнахме се и видѣхме само мъртвеца и две жени край него.

Зададе се кавалерия отъ къмъ Атъ-Пазаръ и забързахме да си вземемъ униформата, та да влѣземъ въ пансиона изабелѣзано.

Бѣше около 5 ч. следъ обѣдъ, когато въ училището почна да се говори за станалото въ св. Недѣля. Ние се очудвахме заедно съ другите. Надзирателътъ Пере Тошевъ ме извика и ме пита какво е станало при св. Недѣля. Казахъ му, че нищо не знамъ, че сега слушамъ отъ децата, а той вдигна ръка да ме удари, за гдето съмъ го лѣгалъ. Въ това време докараха чичо Стерйо — раненъ въ горната бърна, ударенъ по невнимание отъ нашите. Тошевъ го разпита и той не скри нашето участие. П. Тошевъ на два пѣти ни търси до вечерята, но ние се прикривахме по разните стаи, до като му мине сърдната.

На другия денъ се започна следствие. Освенъ Стерйо, който бѣше раненъ и като епитропъ на самата св. Недѣля и служителите, други не извикаха. Нашите имена бѣха прикрити. Г-нъ Тошевъ бѣше омекналъ и два дена следъ случката ни покани мене и Лечо единъ видъ да ни се извини за нервността и да ни съветва да не вземаме другъ пѣтъ участие, защото щѣли сме да компрометираме училището.

Пандилъ Шишковъ — Лерински войвода

Цѣли 7 години изминаха отъ насилническата смъртъ на възпѣтия отъ народа околийски войвода Пандилъ Шишковъ. Роденъ на 20 XII 1874 г. въ с. Екшису, Пандилъ произхождаше отъ юначенъ и родолюбивъ родъ. Той бѣше здравъ, красивъ и доблестенъ мжжъ. Много буенъ и немирненъ, той не можа да изтърпи дисциплината на училището и остана само съ първоначално образование, но природно

Гърците искаха на всѣка цена да се наложатъ — да взематъ св. Недѣля, да опѣватъ и погребватъ, а на българите въ Буково да не позволяватъ да вършатъ това. Ние бѣхме най-силните въ Битоля и властта искаше да удовлетвори гърците.

По това време архиерейски намѣстникъ бѣше Архимандритъ Герасимъ (после Струмишки владика), а дяконъ му бѣ попъ Тома отъ Кичево. Три дни следъ това имаше ново погребение — грѣцки мъртвецъ — за св. Недѣля. Чу се въ еснафа, че гърците възнамерявали да погребватъ мъртвеца съ голѣмо тържество, съ участието на владиката, комуто валията е обещалъ да даде една рота войници. Бъл-



Изъ Пиринъ

гарските еснафи, начело съ архиерейския намѣстникъ всички отидохме въ св. Недѣля, но войсковите патрули не позволявайки ни да влѣземъ въ черквата ние се наредихме срещу св. Недѣля по склоновете на Баира. Набра се порядъчно число млади и здрави хора — всички добре въоръжени. Имаше повече отъ 1000 души. Нѣколко пѣти директорътъ на полицията, началникътъ на джандармерията и други видни турци се опитаха съ молба, по миренъ начинъ да разгонятъ множеството да си отиде, но никой не мърдаше; напротивъ, отъ разни страни, отъ бахчитѣ, отъ баира, отъ лозята, отъ всички околни пѣтища прииждаха нови сили. Не липсваха и пѣсни, закани спрѣмо гърците. Много пѣти директорътъ на полицията и другите полицаи отиваха въ града, ту при мъртвеца, ту при владиката, ту при валията и пакъ назадъ. Най-после принудени бѣха, за да не става по-голѣмъ скандалъ, да заставятъ владиката да погребѣ мъртвеца въ Буково, следъ което се заведе преписка въ Цариградъ, където ние сполучихме да се наложимъ. Още единъ пѣтъ гърците не посмѣха да дойдатъ въ св. Недѣля, но и ние прекъснахме да отиваме въ Буково.

Миланъ Матовъ

развитъ бидейки той правѣше впечатление на човѣкъ съ срдно образование и се изразяваше книжно.

Още младъ Пандилъ се посвети на освободителното дѣло, като отъ начало му се даваше по-лека и неотговорна работа и постепенно мина отъ разносвачъ на известия и писма, разузнавачъ, четникъ, селски войвода и стигна до околийски войвода.

Най-голямата заслуга на Пандилъ е въоръжението на цялата Леринска околия и съдействието му да се изпроводятъ гръцки пушки и за по-далечните околии. Геройскиятъ му подвизи въ сраженията съ редовни турски войски прослави възстаническото оржие и служеше за примѣръ на младежта.

Презъ балканската война, като авангардъ на съюзническите войски, той чистѣше тѣхния пътъ, но гърци и сърби зле му отплатиха.



Пандилъ Шишковъ

А въ голѣмата война самъ съ 5 души четници той превзе Кеналийската гара отъ гръцките войски, зароби локомотивъ и товарни вагони, преди бъл. войски да пристигнатъ.

Особени заслуги има той чрезъ връзките, които създаде между ВМОРО въ Леринско и Италианската джандармерия, представлявана тамъ отъ италианския офицеръ Кастолди, съ когото свърза приятелство

и писмени сношения.

Всички дѣла и заслуги на Пандилъ сж възпѣти отъ населението въ Леринско, дето и сега въ сбранъ кръгъ се възпѣватъ.

Заради голѣмитъ заслуги къмъ народа и къмъ

идеала Пандилъ бѣше постоянно преследванъ отъ турската власт; преследвани бѣха постоянно и домашните и роднините му.

Заловенъ по предателство, че доставяше пушки на населението, презъ 1899 г. още като легаленъ, той бѣ мѣченъ смъртоносно, и сѣденъ и осѣденъ на 101 година строгъ тъмниченъ затворъ, но чрезъ амнистия презъ 1902 г. бѣше освободенъ отъ затвора и стана нелегаленъ и взе голѣмо участие въ Илинденското възстание.

До войните П. Ш. работѣше непрекъснато само въ вътрешността на Македония. Нѣколко пѣти е дохождалъ въ България заедно съ други войводи само за срещи по нѣкои важни въпроси отъ дѣлото и пакъ е заминавалъ за родината си.

Въ България Пандилъ бѣше принуденъ да остане, да страда заедно съ многочисленото си семейство, — безъ срѣдства за задоволяване най-насъщните нужди, макаръ въ родното му село да е напусналъ голѣми имоти.

Една година преди смъртта му притече му се на помощъ нашинца г. Н. Христовъ, родомъ отъ с. Неволани, Леринско, като му създаде привидна работа при своята канцелария — Агенция за пѣтници. На тая служба го завари смъртта, която потопи въ скръбъ и семейството му, и другарите му, и приятелите му и всички, които познаваха душата, характера, дейността и заслугите на Пандилъ Шишковъ.

Отиде преждевременно въ вѣчността единъ вѣренъ, преданъ и заслужилъ синъ на Македония. Той отиде, но неговиятъ духъ витае надъ неговия домъ, надъ родното му село, надъ Македония и неговите дѣла ще служатъ за дълго време като родолюбивъ и човѣколюбивъ примѣръ на македонската младежъ.

Богъ да го прости!

Вѣчна му память!

Ср. п. Петровъ

За близките и по-далечни събития презъ последните два месеца

Отъ доста време вече Македонскиятъ въпросъ не занимава политическите канцеларии на голѣмите европейски държави. Главно, ако не единичка, причина за това е обстоятелството, че тия канцеларии сж отрупани съ грижи за уреждане на въпроси, свързани тоя пътъ не съ Балканския полуостровъ, а съ други мѣста, отдето могатъ да произлѣзатъ голѣми и страшни международни стѣлкновения.

Испания, Берлинъ, Римъ, Москва, Парижъ и Лондонъ — това сж днесъ мѣста, не само отдето се направляватъ известни политически действия и се упражняватъ въздействия въ чужди страни, но и отдето непосредствено могатъ да се подналятъ пожарите на нова свѣтвна катастрофа, защото тоя пътъ тѣ не сж наблюдатели само на чужди страдания и борби, а слисани, гледатъ какъ горятъ собствените имъ черги.

Какво става днесъ въ Европа и по-близо около насъ?

Присѣтствуваме на една отъ най-интересните, може би най-решителната фаза на отдавнашната вече — кога по-явна, кога по-скрита — борба главно на Германия и после на Италия и Унгария да се освободятъ: Германия и Унгария — отъ ограниченията отъ договорите за миръ, а Италия — да добие по-голяма свобода за териториално и стопанско разширение и да получи първостепенностъ между другите голѣми европейски сили.

До скоро борбата се водѣше подъ прикритието на сключените въ Парижъ и околностите му презъ 1919 г. договори за миръ и полъ покрива на Обществото на Народите и може би затова борбата бѣ мѣчна. Франция съ съюзниците си отъ Малкото съглашение и при подкрепата на Англия бѣ главната сила на противната страна и, въ О. Н. и облеганата на постановленията на договорите за миръ, тя успѣшно отбиваше нападенията

на тѣй наречените ревизионистични държави. Но, когато Хитлерова Германия навлѣзе съ войските си въ Рейнската областъ и сама, безъ да пита друго, си разреши въпроса за тая територия, като по тоя начинъ наруши договора отъ Локарно и открито, смѣло трѣгна по пътя на своя само воля за нѣкои работи отъ жизненъ интересъ за нея и когато Италия навлѣзе въ Абисиния и започна военни действия срещу една държава, която участвува редомъ съ нея въ Обществото на Народите, работата взе другъ видъ: две голѣми европейски сили Германия, — вече напустнала Обществото на Народите — и Италия, макаръ и още участвуваща въ него, но фактически скъсала съ задълженията си къмъ устава му, открито се обявиха за врагове на жевевските заблуждения и лъжи, както ги нарече г. Мусолини въ речта си въ Милано миналия месецъ октомврий, и се обособиха като група, заедно съ Унгария, която иска ревизиране на договорните неправди и която престава да се подиграва съ собствените си интереси и съ интересите на мира въ Европа съ по-нататъшно участие въ „привторни“ грижи за всеобщо уреждане на обща сигурностъ въ рамките на Обществото на Народите. Тѣ заявиха, че то не е способно да организира справедливъ и траенъ миръ и го отрече. Заедно съ това тѣ си взеха свобода сами да се спогаждатъ помежду си и съ други сили и тѣ да организиратъ по свой вкусъ и по своя преценка единъ траенъ европейски миръ. Така тѣ не само останаха вънъ отъ Обществото на Народите, не само че отказаха да сътрудничатъ въ работата му, но и започнаха да действуватъ и се организираха като активна, нападателна, енергична група, обърнала се срещу него и срещу принципите му.

Тия две държави нарушиха и отслабиха значително систе-

мата на колективната сигурност, нанесоха съкрушителен удар на О. Н. и видяха, че от това имат полза и че другите защитници на О. Н. и на договорите за мир, не сж въ състояние да им попречат или да ги накажат за това. Тъй Германия и Италия взеха инициативата въ ржцетъ си, старайки се да затвърдят придобитото, да отслабят фронта на противната страна и да си подготвят почва за нови завоевания.

Когато Франция видѣ, че започна положението ѝ да става опасно вследствие на грамадното въоръжаване на числено много превъзхождащата я Германия и повика за свой съюзникъ Съветска Русия, близостта, установена между Германия и Италия, поради подобността на режимите въ тия страни и поради еднаквото имъ отношение къмъ О. Н. и изобщо къмъ договорите за миръ отъ 1919 г., се превърна въ много тѣсно сътрудничество, скрепено вече и съ спогодби добило значение почти като съюзъ. Решителното отрицателно становище на национал-социализма и на фашизма къмъ болшевизма допринесе за засилване на връзките между тия две държави и тѣ намѣриха въ общата си борба съ болшевишката пропаганда въ Европа още единъ случай да покажатъ на свѣта, че тѣ именно работятъ за запазване на цивилизацията, предпазвайки я отъ болшевишка зараза, и че тѣ, чрезъ преградата, която турятъ на московското нахлуване на Западъ, най-добре се грижатъ за мира. Това бѣ сжщо случай да изолиратъ Франция — една отъ главните имъ задачи, донѣкъде постигната, но още съмнително дали ще бѣде окончателно постигната.

Връзките между тия две голѣми държави станаха още по-яки сжщо поради общия имъ интересъ да не се загизди въ Испания комунистическо управление.

Тия връзки бѣха тържествено провъзгласени въ началото на м. октомврий т. г., когато се подписа спогодби между италианския министъръ на външните работи, г. Чиано и германския министъръ на външните работи, г. Нойратъ. По-късно, на 12 октомврий, сжщиятъ тоя г. Чиано подписа документи за задружно действие и съ Австрия и Унгария, и се изтъкна, че Италия, Германия, Унгария и Австрия сж се спогодили за съвмѣстни и сътруднически действия въ Дунавския басейнъ.

По тоя начинъ остана, около която ще се въртятъ предстоящите политически събития въ Европа, ако не сѣ е още съвсемъ премѣстила отъ Парижъ — Лондонъ, има изгледи, че се премѣства къмъ Римъ — Берлинъ.

Голѣми дипломатически и други усилия се направиха и още се правятъ въ това отнѣшение. Едно такова премѣстване на остана ще има важни последици и ще донесе дълбоки промѣни въ състоянието на работите въ Европа.

На противната страна какво имаме?

Имаме една Франция, въ съюзъ съ Малкото съглашение и съ СССР и въ сърдечни отношения съ Англия.

Отъ мира насамъ Франция е главниятъ крепителъ на създаденото отъ договорите положение въ Европа. Но колкото Германия и Италия ставаха все по-дейни и по-смели въ борбата си срещу тия договори, толкова силата на Франция, като застъпница на следвоенния редъ въ Европа, намаляваше. Отбранителното положение, което продължи толкова много, естествено, омаломощава. Толкова по-вече, че Малкото съглашение, главниятъ съюзникъ на Франция, вече въ последно време почна да запада и да губи отъ предишната стойност на връзките, които свързватъ участващите въ него държави. Главната военна сила на това съглашение е югославската. А ето че следъ миланската речъ на г. Мусолини, въ Югославия настѣпи единъ обратъ въ отношенията на тая държава къмъ Италия. Италия ѝ подаде ръка за приятелство, сключи търговски договоръ съ нея и това не бѣ малко за Югославия, която има толкова общи интереси съ Италия поради общите си граници по сухо и по море. Въ югославските вестници се появиха следъ дадения отъ Римъ авансъ такива статии за г. Мусолини и изобщо за Италия, каквито се пишатъ за най-сърдечни приятели — нѣщо, което само преди нѣколко месеца не би могло да се допусне, че е възможно да стане. Вънъ отъ туй отъ месеци насамъ Германия си извоюва въ Югославия едно мѣсто на най-добъръ стопански приятелъ на югославците. Така, Югославия, която особено отъ начало на управлението ѝ фактически застава князь Павелъ и реалиста-политикъ г. Стоядиновичъ, започна да води

една доста самостоятелна политика и туй се отрази отрицателно върху силата на Малкото съглашение. Може би не ще е далече отъ истината, ако предположимъ, че Югославия, като вижда съсрѣдоточените политически действия на Германия и Италия въ Сръбна Европа, дето именно Малкото съглашение ще има да понесе най-голѣмия ударъ на тия итало-германски действия, гледа да се осигури повече откъмъ Балканите, които сега нѣматъ на традиционната си роля на най-опасно мѣсто въ Европа и представляватъ по-вече гаранция и сигурност въ разбърканите и крайно обтегнати отношения въ Европа. Затова ще да бѣ и отиването на г. Стоядиновичъ въ Анкара. Затова бѣха и усилията да може и България нѣкакъ да влѣзе въ общо-балканските грижи за запазване на Балканите настрана отъ евентуални въоръжени конфликти въ Европа.

Съ оттеглянето на Белгия, оповестено на 14. октомврий т. г. отъ белгийския кралъ, отъ понататъшното участие въ съюзи и общи осигурявания на днешното положение, системата на Франция за сигурностъ претърпѣ още единъ ударъ. Фронтътъ на антиревизионистите и на защитниците на статуквото още по-вече отслабна. Тукъ дойде Англия въ помощъ, като излѣзе отъ своето положение на наблюдателностъ и регулаторъ на ра-



Овчари отъ Пиринъ

ботите въ континентална Европа и започна да взема най-дейно участие въ тия работи. Тя е заинтересована много за запазване на сегашното положение въ Европа и въ запазване на силата на демокрацията, не толкова зарадъ самите демокрации, колкото затуй, защото тѣ даватъ управления, които по-бърже се приспособяватъ къмъ новосъздадени условия, а така тѣ представляватъ по-сигурна гаранция за избѣгване на военни конфликти. Както кралъ Едуардъ VIII въ тронното си слово тѣй и министърътъ на външните работи г. Идънъ въ изложението си по външната политика на Англия заявиха предъ свѣта, че Англия нѣма да се съгласи на никаква друга система за уреждане на мира освенъ на она, която препоръчва О. Н.

Загубата на Белгия за дѣлото на колективната сигурностъ, представителки на която сж Франция и Англия срещу Италия и Германия, които представляватъ началото на двустранните спогодби се запълни съ припечелването на Полша, която въброятно ще участвува като велика сила въ преговорите за едно ново Локарно. Така усилията да се изолира Франция и да се разбие системата на колективната сигурностъ днесъ изглежда да иматъ по-малко шансъ за успѣхъ.

На всѣки случай борбата продължава и понеже сж поставени въ игра жизнените интереси на великите сили и сж пуснати въ ходъ безброй похвати, интриги и други срѣдства за победа, мжко може да се предвиди на кжде ще излѣзе тая борба.

Както и да е, обаче, едно ще остане като положителенъ резултатъ отъ нея: вече нѣма да се смѣта отъ никого идеята поне за една мирна ревизия на договорите като еретична.

Ниязи ефенди

1904 г. Хилми паша нервно се разхождаше изъ пространния си кабинетъ. Нахалността на Наумъ Буфчето, да дойде въ Битоля, когато градътъ бѣха развърнати въ голѣмъ воененъ лагеръ; сетне, тия предизвикателни писма, съ които му искаше срѣща за политически разговори; и най-сетне, смѣлостта на леучурлитата, които си играеха подъ прозорците на конака му, край рѣката Драгоръ — именно, смѣлостта на тия хлапаци, да се катерятъ по дървото и когато нѣма никой въ кабинета, да

подхвърлятъ на масата му предизвикателните писма — всички тия работи предизвикваха, нервирала, възбуждаха пашата.

„Що за народъ сж тия корави българи, мислѣше той. Смѣлостта имъ край нѣма. И какъ измислиха тази проклета „вжтрешна организация“. И всички до единъ навлѣзоха въ нея. Дори и малките деца станаха бунтовници!“

Така си мислѣше пашата, когато пердето на вратата се повдигна и въ кабинета влѣзоха валията и корпусния командиръ.

Следъ обичайнитѣ турски поздрави съ темана, тримата седнаха около кръглата маса въ сръдъта на кабинета, запалиха цигари и засърбаха кафето, което чаушина, току веднага следъ пристигането, имъ поднесе.

— Толкова претърсвания, при такава блокада на града — подхвана разговора Хилми — и той да се вмъкне въ града и да се измъкне, какъ ви се струва? И тия предизвикателни писма, попадащи като по чудо на масата ми! И децата, борци противъ държавата! Пфюй, дяволъ да го вземе!...

И въ този тонъ на възмущение и почуда тримата наши, следъ като изпушиха по десетина цигари, изпиха по две-три кафета и по две лимонади, решиха: още на другия денъ две дружини войска ще се изпратятъ да обграбятъ войводата Наумъ съ четата му, за да го заловятъ живъ или мъртавъ!...

На сутринята рано, две дружини войска, въ пълно бойно въоръжение, се отправиха за къмъ леринско, да гонятъ Наумъ Поповъ Буфчето. Щомъ войската навлезе въ леринската околия и се запъти за Буфкола, между селата — изключително български — засноваха куриери. Малко по-късно отъ всички села групички селяни се отправиха къмъ мѣстността, дѣто се укриваше четата!...

А четата, засилена отъ мѣстната селска милиция, се развърна по численостъ колкото една дружина и, понеже имаше позиция горе въ планината, чувствуваше се по-силна отъ войската, която щеше да я нападне. Настръхнали предъ грозещото ги стълкновение, прекараха нощта дветѣ бойни сили.

На сутринята рано започна сражението. Ожесточени, войскитѣ отъ две страни атакуваха планината; а тамъ — въ планината — Наумъ, сигуренъ за недосегаемостта си, спокойно чакаше момента за контраатаката. И тоя моментъ не закъсна. Къмъ обѣдъ турскитѣ роти съ нестихващи залпове постепенно напредваха къмъ върха, където бѣше гнѣзлото на размирника-войвода и неговата малобройна дружина. Единъ офицеръ ревностно крачеше предъ първитѣ редици, като размахваше заплашително сабята си... Изведнѣжъ отъ горе, отъ върха проехте пушеченъ залпъ и куршумитѣ отъ него попаднаха тъкмо върху настѣпващата войска. Нѣколцина войници отъ преднитѣ редици паднаха пронизани отъ неприятелски куршумъ, други зохкаха тежко ранени и у цѣлата маса настѣпи смущение. Тѣ не бѣха се още опомнили отъ първия залпъ на противника си когатъ последва новъ, който — покрай много войници — повали на земята и смѣлия офицеръ, който така решително предвождаше войската. Разколебанието, което настѣпи у войникитѣ, нѣколко отъ които обрна въ бѣгство, четата използва, за да се оттегли отъ полесражението и да се не чуе и види повече. Следъ обѣдъ всички милиционери, следъ като грижливо прикриха оржикето си, се прибраха на своитѣ полски работи!...

Късно презъ нощта въ Битоля бѣха погребани падналитѣ въ тази битка турски войници и офицеръ.

Тѣй като това събитие бѣше крайно възбудило духоветѣ, пишещия тоя споменъ го направи предметъ на особенъ рапортъ, който можа да се приключи и експедира едва къмъ 10^{1/2} часа вечерята. Чакъ следъ това съ канцлера на Агентството г. Сава Стоевъ отидоше въ хотелъ Стамбулъ на Широко-сокакъ да вечеряе. Току-що бѣхме седнали на една маса въ градината на хотела, пристигнаха нѣколцина офицери, волейки подъ мишица единъ свой другаръ, който на пръвъ погледъ ми направи впечатление на пиянъ. Тѣ дойдоха и седнаха на съседната маса до насъ.

— Ниязи, а кардашъ — започна най-младиятъ отъ тѣхъ — Хапни нѣщо, вземи малко кисело млѣко или скютяшъ. Цѣлъ денъ нищо не си турялъ въ уста.

— Язъкъ, язъкъ! Така младъ, така жизнерадостенъ! Пъкъ загина мърщина, за нищо и никакво!... Да бѣше поне на война, а то за нищо, за нищо!...

— Какъ за нищо? Ами това сражение малко ли бѣше? Противникитѣ му не бѣха ли врагове на държавата? Не бѣха ли тѣ орджия на една чужда политика!... Но не бой се, все ще ни падне редъ да се срѣснемъ нѣкъде съ тѣхъ и тогава ще имъ дадемъ да се разбератъ. Тогава ще отмѣстимъ за братъ ти и за юнацитѣ-войници що изгубихме!... Вземи, вземи малко млѣко!

— Разберете ме, бе другари. Не ми е жалъ, че братъ ми падна убитъ отъ куршумъ. Мжката ми е, че той — такъвъ храбъръ офицеръ и съ такава солидна подготовка — не можа достатъчно да послужи на държавата. Мжката ми е, че отиде жертва на нация-серсемлъкъ. Ще отмѣстимъ, казвате вие, за него и скѣпитѣ войници, които загинаха на Буфъ-кола. Но кому, ще отмѣстиме? На комититѣ ли? Но кои сѣ тѣ? Не сѣ ли тѣ всички чада на тази хубава земя, въ която ние сме гости. Дългогодишни гости, гости отъ вѣкове, но все пакъ гости! А тоя войвода Наумъ и другаритѣ му сѣ деца на тази земя отъ дѣди и прадѣди, отъ паметъ вѣка. И кой може да повѣрва, че залповетѣ, които тѣ дадоха, бѣха залпове отъ чета, отъ десетина души? Нима не забелѣзахте, че тѣ идѣха отъ хилядна армия? Нима сте къборви всички, та не виждате, че всичко е противъ насъ въ тази хубава земя? Петстотинѣ години изминаватъ, какъ сме завзели тази земя съ оржикето... Какво направихме за нея? Просвета ли ѝ дадохме, поминѣтъ ли, култура ли? Нищо. Проспахме златното време. И ето, иде време, пошло е вече, и ние, които дойдохме тука като гости, като гости и ще си отидемъ. И никакъвъ споменъ не ще оставимъ. Ще останатъ да стърчатъ само тукъ-таме минаретата на джамитѣ въ по-големитѣ градове, за да свидетелствуватъ за безграничната глупостъ на цѣлия ни народъ. Не на Наумъ и неговитѣ четници, а на Абдулъ Ха-мида и на Хилми паша трѣбва да отмѣщаваме защото тѣ, съ своята политика, водятъ държавата къмъ провала. И ще я провалятъ съ Бога напредъ, ако ние не се опомнимъ!...

— Болно ти е, Ниязи ефенди, затова говоришъ така.

— Болно ми е зѣръ, какъ да не ми е болно. Държавата се руши, не виждате ли? А ние, които имаме свещенъ дългъ да я пазимъ, повикахме всички чужденци да ни помагатъ по-скоро да я разрушимъ, вмѣсто да потърсимъ сътрудничеството на тоя лоблестенъ народъ за да я запазимъ. Язъкъ, язъкъ!...

Ниязи се приповдигна, за да си ходятъ. Станаха и другаритѣ му. Тогава, обръщайки се къмъ насъ съ г. Стоевъ, той завърши съ тия думи, отъ които ние заключихме, че той знае кои сме и какви сме:

— Извинявайте, бей ефенди, че предъ васъ се поотпуснахме съ моитѣ другари. И ако сте се почувствували нѣщо обидени отъ думитѣ ни, не ни връзвайте кусуръ; защото сме разтревожени: днесъ братъ ми, единъ отличенъ офицеръ, падна убитъ въ Буфъ-кола отъ четата на Наумъ Поповъ, нареченъ Буфчето. Извинявайте!

И компанията офицери си отидоха, а ние съ бай Сава останахме да разсѣждаме върху онова, що чухме и видѣхме!...

(Изъ „Моитѣ спомени“)

Д-ръ Н. Семеновъ

Вели Беговата пещера

(Легенда изъ Бабуна)

Следъ Илинденското въстание, група ранени бойци се прикривахме въ усойтъ на Бабуна-планина, надъ с. Бистрица, охранявани отъ трима въоръжени селяни. Охраната забеляза при вечеръ раздвижване на потера низъ планината. Селянитѣ грабнаха тежко-раненитѣ и поеа пътя изъ планината. Съ бързъ маршрутъ презъ нощта минахме Якупица-планина и приори останахме да денуваме край изворитѣ на р. Бабуна, намиращи се на най-високата точка на Бабунаската верига. Предъ очитѣ ни се откри цѣлата планинска котловина „Азотъ“, представляваща великолепенъ пейзажъ: навредъ високи планини, залесени съ букови и дъбови гори; навредъ тучни ливади и високи папратища, напоявани отъ стремглаво спускащитѣ се бистри планински ручей; навредъ пещери и високи каменни чукари, които, взети купомъ, красятъ тоя скритъ планински кътъ.

Следъ обѣдъ откъмъ Ябълчица се зададе потера. Групата бѣше застанала на удобна позиция. Очаквахме съ нетѣрпение да настѣпи нощта. Патрулитѣ на потерата се движеха вече на близката рѣтлива. Бѣхме на позиция върѣдъ грамада повалени буки и спокойно оглеждахме противника.

Бѣли перести облачета се гонѣха низъ синьото небе, скитайки ту напредъ, ту назадъ, като диви кози по върхаритѣ. Леки тъмни сѣнки почнаха да се оформяватъ по-рѣзко въ синия фонъ. Букитѣ и храститѣ добиваха все по-неясни форми и надъ

главитѣ ни преминаха последнитѣ буреносни облаци. Небоскло- нѣтъ се проясни.

Отъ рѣтлива на рѣтлива се придвижваше авджитабура на Али ефенди, настѣпвайки предпазливо къмъ „Солунска глава“. Прिवечеръ групата се измъкна отъ лапитѣ на Али ефенди. Пятувайки цѣла нощъ, тя навлезе въ диплитѣ на Караджица планина, клонѣ отъ масива Бабуна. Зората бѣ пукнала. Луната се скри въ булото на тъмни облаци. По планината почна да се настѣла мъгла и бързо обви съ своята мантия храститѣ. Проточилитѣ се въ страни назѣбени планински хребети и скали приемаха формата на живи същества, които сякашъ лебѣвѣха бродящитѣ. Мъглата започна да редѣе: крѣгзората и планината добиха сивъ отенѣкъ, въ въздуха лѣхна свежа хладина, а храсталациитѣ и папратитѣ засребриха отъ утринната роса. Въ мигъ предъ въображението се изгубиха мрачнитѣ силуети и изпъкнаха високи хълмове, обрасли съ папратъ. Небето стана модросиньо. Групата бѣше вече въ сръдъта на Караджица-планина. Цѣлата планина има карстовъ характеръ, изпѣстрена навредъ съ голи варовити скали, пещери и пропасти. Гори, рѣки и изворна вода липсватъ, но на нѣкои мѣста има хубава трева и се обитава само отъ каракачани. Въ нѣкои отъ пещеритѣ и доловетѣ тѣ събиратъ сѣбѣгъ и презъ лѣтото го топятъ, за да поятъ овцитѣ.

Въ една от мандрит работеше дѣдо Трифонъ, отъ с. Бѣлица, Порѣчието, което съ неприкрита радостъ ни даде прибижище.

Бѣхме ожедняли. Старецътъ ни поднесе пивка бистра вода, съобщавайки ни, че я черпи отъ дълбочината на една пещера. Помоглихте го да ни заведе въ пещерата. Той съ охота се съгласи. Следъ обѣдъ бѣхме предъ самата пещера.

Всрѣдъ грамаднитѣ варовици, предъ очитѣ ни се откри голяма дупка, широка 3—4, а висока десетина метра. Шомъ навлѣзохме, веднага ни лѣхна застарялъ, съвършено хладенъ въздухъ. Преминавше пространна галерия, навлѣзохме въ друга. Пещернитѣ скали и камъни — вследствие промиването имъ отъ водитѣ презъ течение на вѣковетѣ — изглеждаха съвършено гладки, като че ли сѣ обработвани и изглаждани отъ специалистъ каменодѣлецъ. Висечитѣ пѣкъ отгоре и изпъкналитѣ отлолу, въ разни форми и видове, сталактити и сталагмити, отстоещи на мѣста до 10—15 метра височина, при едва мѣждѣщата свѣтлина и тайнственостъ, смразяваха кръвта ни. Чу се пронизителенъ писъкъ на нѣкое пещерно животно. Повтори и потрети. Нѣкой отъ групата настояваше, че е човѣшки глаъ — вика за помощъ. Изведнажъ, по инстинктъ, всички се прибрахме единъ до другъ и почувствувахме особенъ страхъ — като че ли мравки ползиха по цѣлото ни тѣло. Всѣки здраво държеше пушката си, готовъ да се брани отъ невидимия неприятелъ. При това положение фантазията ни се чувствително разви: разни чудовища почнаха да се откриватъ предъ зора ни, но, при приближаването ни се оказваха... пещерни камъни. Необходимо бѣше голѣмо самообладание и присѣствие на духа, защото на всѣка крачка хвърчащитѣ кукумявки и прилепи внасяха колебание. И наистина, когато човѣкъ се мисли за най-спокоенъ и безстрашенъ, цапва го хвърчащъ прилепъ право въ лицето, обажда се нѣкоя кукумявка и... нѣщо се скъсва... изгубва се компасътъ.

Водачътъ ни успокои и отново тръгнахме напредъ; провирайки се изъ разни лабиринти, навлѣзохме въ една доста свѣтла галерия, въ която презъ единъ процеъ въ скалитѣ, влизаше обилна свѣтлина. Този процеъ представляваше конусообразна яма, почваща отъ външнитѣ скали на планината и достигаща на дълбоко въ пещерата около стотина метра. Тамъ дишането ставаше по-лесно и можеше да се разгледа околността. Въ самия край на галерията се чувствуваше голѣма влага. Вслушавше се и чухме подземно бучене на вода. Шумътъ все повече се засилваше. Наведохме се надъ бездната и, следъ като очитѣ ни свикнаха да гледатъ, забелязахме какъ водата блика отъ едно голѣмо гърло и отлита надолу въ земята. Водачътъ пусна едана дървена кофа и извади студена, пивка вода. Словоохотливиятъ старецъ събщи, че водата се изгубвала въ недрата на планината, а отъ тамъ наново извираше при с. Бѣлица, Порѣчието.

Това ни заинтригува, защото изворътъ край с. Бѣлица ни бѣше добре познатъ. Отъ този изворъ блика студена вода, съ голѣмъ водовертежъ, бистра като сълза, образуваща дълбокъ вихрь, съ диаметръ около 20 метра. Изворната вода образува малко поточе, което се влива въ р. Велика (Треска).

Заслушахме стареца, който ни каза следното:

Преди стотина години — започва старецътъ — когато тукъ сѣ били господари на всичко свирепитѣ арнаути, цѣлата караджиза е владѣлъ кръвожадниятъ Вели Бегъ. Ималъ той безбройни стада овце и говеда. Скрила се веднажъ една сърна въ пещерата. Навлѣзълъ той съ своитѣ кучета да я дири и открилъ тази вода. Не казвалъ бегътъ дълго време никому за тази хубава вода. Знаяли сѣ само неговитѣ вѣрни хора, що появи слоката му и, ако се изпуснѣлъ нѣкой отъ тѣхъ да заговори за водата, бегътъ го убивалъ веднага. Пазилъ своята тайна свирепиятъ бегъ като очитѣ си.

Дължна била раята презъ тази тъмна епоха да работи ангария на беговитѣ имоти, защото голѣма била властътъ и силата му и никой не можелъ да му се противопостави.

Буйниятъ и воленъ Велко сѣщо трѣбвало да отиде при бега и му работи ангария. Повѣрилъ му бегътъ едно отъ многобройнитѣ си стада да го пасе. Отъ денъ на денъ виждалъ бегътъ, че този момъкъ сѣ смѣлъ и юнашки духъ можелъ да му бѣде полезенъ и се решилъ да му покаже устройството на пещерата съ нейнитѣ тайни входове и показалъ най-после на смаяния отъ всички тѣзи чудеса момъкъ мѣстонахождението на водата. Зарадвалъ се Велко отъ доверието, което бегътъ ималъ къмъ него и до края на годината се старалъ да се грижи за беговото стадо като за свое.

А и бегътъ сѣщо билъ обикналъ младия момъкъ и когато му съобщилъ, че е време вече да си отиде, съ прискърбие бегътъ се раздѣлилъ отъ него и му поръчалъ догодина пакъ да дойде, като му обещалъ да му плаща за добрата работа.

Дошълъ Велко на другата година и зарадвалъ Вели бегъ. Надувалъ Велко безгрижно кавала по цѣли дни и бащински добъръ билъ бегътъ къмъ него, когато къмъ другитѣ овчари той билъ строгъ и кръвожаденъ, наказвайки ги за най-малки грѣшки безмилостно.

Повѣрилъ бегътъ случайно Велковото стадо и намѣрилъ, че липсвали овце. Почудилъ се бегътъ, къде може да се гу

бятъ овцетѣ, но скоро забравилъ, та не попиталъ дори и самия пастиръ.

Повѣрилъ бегътъ втори нѣжъ стадото и намѣрилъ, че пакъ липсватъ овце. Забелязалъ бегътъ презъ денъ презъ два, какъ изчезватъ отъ стадото му по овца или агне.

И за пръвъ пѣтъ се усъмнилъ той въ младия пастиръ. Повикалъ го веднажъ и го попиталъ, къде може да се губи стадото.

Велко му отговорилъ, че може да се прибиратъ при другитѣ стада, или падатъ нѣкъде изъ ямитѣ, но, като говорѣлъ, поблѣдѣлъ така, че у Вели бега се загнѣдило подозрение, та решилъ да го проследи и да разбере къде се губи стадото му.

Свѣтло единъ денъ топлото слѣнце, а бегътъ, скритъ между високата папратъ, наблюдавалъ Велка и морното стадо. Изведнажъ Велко предпазливо се зоглеждалъ наоколо, извадилъ ножъ и заклалъ едно агне, одралъ го и отново го завилъ въ кожата му.



Мориовско хоро

Наблюдавалъ бегътъ и се чудилъ, какво значи това.

Грабналъ Велко закланото агне, огледалъ се още веднажъ наоколо и влѣзълъ въ тъмната пещера. Тръгналъ подиръ него бегътъ и видѣлъ всичко.

— Стой!... викналъ той... А силенъ и страшенъ билъ гласътъ му въ тази праздна и тъмна пещера.

Велко замръзналъ на мѣсто.

— Кажѣ!... — изревалъ бегътъ... защо направи това?!

Велко стоялъ като зачумѣлъ.

— Кажѣ, Велко, кажѣ!... лавамъ „бесса“, ще ти простя, ако ми кажешъ истината.

Не съзвелъ се още отъ уплахата, младежътъ треперѣлъ и не можелъ дълго време да продума.

А носѣлъ се гласътъ на Вели бега изъ пещерата, минавалъ отъ галерия въ галерия и се повръщалъ още по-страшенъ.

— Бесса... бесса давамъ, ще ти простя — повтарялъ бегътъ, като забелязалъ уплахата на момъка. Като се съзвелъ и повѣрвалъ „бессата“ на бега, Велко почналъ да му разправя:

— Вадѣхъ веднажъ вода съ кѣфата да поя овцитѣ и изгървахъ гегата си. Дълго време я търсихъ и чудихъ се къде може да е отишла!... А бѣше голѣма мѣката ми, защото самиятъ ти бего, ми я донесе бакшишъ отъ Тетово.

— Презъ зимата, като си отидохъ въ село, изумѣхъ като видѣхъ гегата закачена на стената и дълго време я оглеждахъ. Но тя бѣше, бего, познахъ я азъ по шаркитѣ... пѣкъ и таква гегѣ не се срѣщатъ въ нашитѣ села.

— Ела, мамо — извикахъ азъ смаянъ и я попитахъ отъ къде е дошла тази гегѣ въ нашата къща. И разказа ми тя зачудено, че като гребала вода на извора, отъ дѣното му изкочила гегѣта и тя я прибрала. Това ме очуди. Не можехъ да заспя по цѣли нощи и мислѣхъ, като какъ може да е дошла моята гегѣ въ нашия изворъ.

— Намислихъ да я пусна още веднажъ тукъ въ водата и да следа какво ще стане. И върнахъ се, пуснахъ я ей тукъ и си отидохъ на село. Влѣзохъ въ къщи изкочи майка ми съ гегѣта и ми каза уплашено, че я уловила пакъ на извора.

Слушалъ бегътъ съ внимание и момъкътъ продължилъ.

— Разбрахъ едва тогава ясно, че водата отъ тукъ влиза подъ земята и извира наново въ нашето село. Разправихъ азъ това на майка си и тя много се зачуди.

— Слушай, мамо — рекохъ ѣ азъ — и се уплашихъ отъ думитѣ си!... Ще ти пушна заклано агне, а ти ще следишъ дали ще излѣзе на извора.

Слушалъ бегътъ и момъкътъ продължилъ.

— Гладувитъ у дома всички... много сме сироти, Вели бего!

— Дойдохъ една тъмна нощъ въ чифлика, заклалъ агне, завихъ го въ кожата му и го пуснахъ въ гърлото на извора... Отидохъ си въ село и майка ми съ страхъ посочи закланото агне.

— И ето вече за единъ месецъ изпратихъ десетина агнета,

— Аллах!... Аллах!... — викнах бегът и измъкнах бързо ятагана си.

— Чакай, бего!... А бессата?

— Раздразнен силно, бегът не чул последните думи на Велка. Блътнал ятагана. И главата на изтръпналия от ужас момък се търкулнала. Грабнал главата, завил я в агнешката кожа и я пуснал в водата.



Дебранки

Залинъл от мъжа бегът, скитал низ чифлика и не давал мир на раята.

— А Велковата майка намърля „подаръка“. Развързала кожата и от нея се търкулнала главата на обичното й чедо.

Превел глава надолу, старецът мълкна. След малко почивка той продължи:

— Велковата майка, още като момиче, работила ангария в чифлика на Амза бега в Шар-планина. Добър човек бил бегът и се грижил за сиромасите, но свиреп човек и голъм женолобец бил неговият брат, Вели бег. Забелязал веднаж хубавата девойка и изпратил ясакчията си, който я грабнал и отвел в неговия харем. Стояла малко тя в харема и, по молба на нейния баща, Амза бег позволил на Вели бега да я потурчи. Добродушият Амза бег я отвел от брата си, дал ѝ прикритие и я омжил за един свой ратай. Бъла Ица и мъжът ѝ от там, срам напуснали чифлика на Амза бега и се заселили в Поръчието, като ратаи в друг чифлик. Но зачала Бъла Ица от Вели бега и родила Велко. Запазила тя своята тайна, пък и от тогава не била чула нищо за свирепия арнаути. Научавайки от местния бег, че братът на Амза бега, свирепият Вели бег, бил владетел на

Караджица, тя разбрала, че той станал убиец на своята рожба. Залинява горката майка и реши да си отмъсти на жестокия детеубиец.

Пристигнала тя с мъжа в чифлика на Вели бега и, без дума да продума, поставила пред краката му Велковата глава. Кръвнишки я изгледал бегът и заповядал да я изгонят.

— Защо го уби, бего?...

— Та нали гяурските глави сж дадени от Аллаха да опитваме ятаганите си — казал Вели бег и подозрително се изсмъл.

— Погледни, Вели бего, що им заде ухото на тая глава — ядно му отвърнала Бъла Ица, показвайки отличителния знак, който се срещал сам у мъжките деца в родът на бега.

Озвирял се бегът, като забелязал родовия знак. Хваща я грубо той за раменете и силно я раздрусва.

— Кажи, гяурко?... Кажи?... Кажи чие е това дете?...

Обезумяла от мъжа, Бъла Ица продължавала да плаче.

— Кажи, гяурко?... На кога те набия?... Кажи чие е това дете?

— Аз съм Бъла Ица — отговорила бедната майка.

— А тази глава гяурко?...

— Тя е на твоето дете, бего!...

— Що думаш, гяурко?...

— Иог да убие и тебе и цялия ти род — прокълнала Бъла Ица.

Узнал, че е станал убиец на свое дете, у бегът се пробудила кръвожадността на свирепия арнаути. Размахал бегът ятагана си над нея, но горката майка не мръднала.

— Защо не ми каза по-рано, мори гяурко? — извикал бегът страшно.

Мълчала от тежка мъжа бедната майка.

Разярил се Вели бег, завързал Бъла Ица за опашката на коня си и я завлъкъл в пещерата, отрязал ѝ главата и я хвърлил в водата.

Селски девойки уловили в извора главата и я занесли в селото. Първоначално почнали да зоват извора „Бъла Ица“, а впоследствие и самото чифлигарско село, добило името Бъли-ца — съкратено от Бъла-Ица.

Постигнала скоро Вели бега майчината клетва.

Нападнали харамии-арнаути в една тъмна нощ чифлика му. След жесток бой, цялът му харем бил избит, а той самъ тежко ранен едва сполучил да се скрие в пещерата.

Навлъзъл бегът в пещерата и пристигнал на мястото, където отскал главата на Велка. Спомняйки си неудържаната „бесса“, кръв нахлува в главата му и той в подлуда извикал „бессата, бего“ и ехото стократно повтаряло „бессата, бего“. Хукнал Вели бег към изхода, объркал пътя и уплашен страшно, тичал с кървящи очи из пещерата, докато паднал в една пропаст.

Така завърши разказа си дѣдо Трифонъ за Вели беговата пещера.

Стефанъ Аврамовъ

РЖКОВОДНО ТЪЛО НА ИЛИНДЕНСКАТА ОРГАНИЗАЦИЯ № 1746

СОФИЯ, 4.XII.1936 г.

Телефонъ № 2-19-32

Господине Председателю,

I. Още на 6.VII. т. г. съ окръжно № 938 Ви съобщихме за разгласяване между членовете Ви, участници в благотворителната посмъртна каса, постановлението на чл. 15 (старъ 17) в правилника на сжщата каса. Понеже изтече предостатъчно време, през което желающите да останат членове на касата, можеха да си уредят смѣтките съ нея, за да бъдат изправни и все пакъ не направиха това, а от друга страна касата не може да функционира правилно при неизправни членове, съгласно постановлението на посочения по-горе членъ от правилника на благотворителната посмъртна каса и решението на IX редовенъ конгресъ, Ржководното тѣло съ съжаление Ви моли да разгласите, че всички членове на касата, които не сж се издължили в срокъ отъ 3 месеца следъ изчерпването на 100 лв. имъ авансъ, вече престават да бъдат членове на касата и губятъ всички права за посм. каса.

II. Предстои свикването на X редовенъ конгресъ. Съгласно чл. 47, забележката къмъ чл. 22 и чл. 46 отъ устава, молимъ, погрижете се въ най-скоро време да ни изпратите равномѣтка, подробенъ отчетъ, числото на членовете и 40% отъ общия доходъ на дружеството Ви, за да можемъ да приготвимъ и ние отчета си предъ предстоящия конгресъ.

III. Имаме 134 смъртенъ случай. Молимъ, предупредете членовете на бл. посмъртна каса, които не сж внесли и последната, 134-та, 10 левова вноска, да побързатъ да направятъ това въ най-скоро време.

Съ братски поздравъ:

Секретаръ: (п.) Д. Спространовъ

Председателъ: (п.) Д. п. Пандовъ

ОКРЖНО

До Г. Г. Председателя на
Дружествата „ИЛИНДЕНЬ“

Въ Царството

КЪМЪ Г. Г. АБОНАТИТЪ

Списанието—илюстрация „Илинденъ“ вече е къмъ края на своята годишнина — VIII по редъ — а мнозина отъ г. г. абонатитъ още не сж си платили абонамента.

Редакцията моли тѣзи последнитъ да побързатъ да ѝ се издължатъ, за да може тя да употреби все повече старания и да вложи по-голѣми срѣдства за подобрене на списанието.

Умолява се всѣки абонатъ да стане настоятелъ за разпространение на списанието, което открива подписка за IX си годишнина.

Както до сега, списанието си запазва своя характеръ на архивъ на величавитъ борби на македонския българинъ, които създадоха славната илинденска епопея.

Край това, обаче, то ще изнася и всички напѣни и всички усилия на Боговдѣхновенитъ първенци на Македония, които вложиха плътъ и кръвъ за величието на българския родъ, за създаване на велика и мощна българска държава.

Освенъ това то ще дава и кратки сведения по свѣтовнитъ въпроси, свързани непосредствено съ народнитъ ни сждбини.

И за напредъ списанието ще изнася ликоветъ на найдостойнитъ македонски синове и ще дава изгледи на чудно красивата наша родна земя, свързани съ нейния битъ и поминъкъ.

Списанието се издържа изключително отъ абонати. Даромъ не се изпраща никому.

За непомѣстени статии редакцията не дава обяснения.

Изтеклитъ годишнини на спис. ил. „Илинденъ“ се отстъпватъ за 50 лв., а книгата „Освободителнитъ борби на Македония“ отъ Хр. Силяновъ — 29 коли — за 35 лева, вмѣсто 70 лева.

ЧИНОВНИЧЕСКО КООПЕРАТИВНО СП. ЗАСТРАХ. Д-ВО

Стои на първо място въ застрахователното дѣло въ страната.
То има 31 годишна дейность и наброява надъ
100,000 члена кооператори.

Застрахователенъ капиталъ къмъ 1. VII. 1936 г.

По клонъ „Животъ“	лева 1.568.030.810
По клонъ „Жилища“	„ 65.000.000
По клонъ „Пожаръ“	надъ „ 20.000
обекти, за стойность надъ 5 милиарда лева.	

Дружеството прие управлението на застраховкитѣ на българ-
скитѣ граждани при Австрийския фениксъ.

Финансови срѣдства къмъ 30. VI. 1936 год.

Математически резерви	лева 490.576.465
Разни социални и други фондово „	55.518.639
Всичко лева 546.095.104	

Платени суми до 31 декемврий 1937 год.

На семейства на починали членове по изтекли застраховки и валоризации на предвоенни застраховки.		лева 230.367.682
Дивиденди (участие въ печалбитѣ „		25.921.921

Пласменти на 31 декемврий 1935 год.

Заеми на членоветѣ с/щу ипотеки, при 7 ⁰ / ₀ лихва	лева 158.383.033
Аванси на член. с/у застр. п/ци при 6 ⁰ / ₀ „	105.901.909
Влогове въ Б. з. к. банка и разни кооперации	176.992.239
Въ имоти и други ценни книжа лева	107.919.425
Всичко лева 549.196.605	

Дружеството носи военния рискъ за застраховкитѣ, безъ до-
пълнителни вноски.

Застраховки за снабдяване съ жилище:

Комбинация А съ рискъ на животъ за 10, 15 и 20 години.

Комбинация Б за капиталъ (собственостъ) безъ рискъ за жи-
вота за 10, 15 и 20 годишенъ срокъ.

Застраховка за деца на възраст отъ 1 месецъ до 15 години,
безъ медицински прегледъ.